T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

HUYEY BİN AHTAB

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
DOÇ. DR. İSMAİL HAKKI ATÇEKEN

Hazırlayan
LEYLA AKDOĞAN

KONYA 2007

İÇİNDEKİLER

HUYEY BİN AHTAB

BİRİNCİ BÖLÜM

HUYEY BİN AHTAB'IN ÖZELLİKLERİ

İKİNCİ BÖLÜM

HUYEY BİN AHTAB'IN FAALİYETLERİ

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
A.S.	Aleyhi's- Selâm
b.	bin
bnt.	binti
b.y.y.	Basım yeri yok
C.C.	Celle Celâlûhü
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.	Hicrî
Hz.	Hazreti
R.A.	Radıyallahü Anh
s.	Sayfa
S.	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Terc.	Tercüme
thk.	Tahkik
tsz	tarihsiz
v.	Vefatı
vb.	Ve benzerleri
vd.	ve diğerleri

ÖNSÖZ

Hz. Muhammed(S.)'i daha yakından tanımak İslâm Tarihi'nin ilk ve en önemli konusudur. Ama bir liderin anlaşılmasında sadece onun ve yanındakilerin araştırılması yeterli olmaz. Ona karşı olanların da tanınması gerekir. Bu da, muhaliflerinin itaatsizliklerinin sebeplerini ve onlara karşı izlenen politikanın bilinmesini gerektirir. Bu yüzden Huyey b. Ahtab, Rasulullah'ın, kurduğu devletin ve davetinin anlaşılmasında önemli bir düşman modelidir. Hz. Muhammed'in, Yahudiler'le olan ilişkilerinin belirlenmesi noktasında da Huyey b. Ahtab gibi bir kabile başkanının tutumu ve eylemlerinin ortaya konulması elzemdir. Çünkü İslâm tarihinde ilk kez farklı bir İlâhi dinin mensublarıyla karşılaşılmıştır.

Yahudiler'in en etkin lideri olarak, pek çok savaşta ve olayda ön planda yer alan Huyey hakkında müstakil bir araştırmanın bulunmaması, bu konunun seçilmesinin sebeplerindendir. Hatta Diyanet İslâm Ansiklopedisi'nde bile, çok daha önemsiz kişilere yer verildiği halde, Huyey maddesi bulunmamaktadır. Üstelik Huyey, Hicret'ten itibaren öldürülene dek, beş yıl boyunca şiddetle düşmanlık yapmıştır. Pek çok önemli olayda adı geçer. Savaşlara sebep olmuştur. Ama buna rağmen H.2. ve 3. yıllarda öldürülen diğer Yahudi şairler kadar meşhur değildir. İşte tesbit edilen bu boşluk, tezin hazırlanmasının en önemli sebebidir.

Huyey b. Ahtab'ın faaliyetleri ele alınırken Benû Nadîr, Hendek ve Benû Kureyzâ savaşları özetlenilmiş, konulara Huyey b. Ahtab cephesinden yaklaşmak tercih edilmiştir. Ayrıca Rasulullah'ın Medine Site Devleti'nde kendine muhalif tüm unsurları, geçerli nedenleri olmaksızın izale ettiği şeklindeki oryantalist iddialarına, Huyey incelenerek cevap verilmeye çalışılmıştır.

Tez, giriş dışında, iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Arabistan Yarımadası'ndaki Yahudilerin kısa tarihleri verilmiştir. Birinci bölümde Huyey b. Ahtab portresi çizilip, onun toplumdaki konumu anlatılmıştır. Burada Nadîroğulları Kabilesi'nin gerçek liderinin Huyey olduğu izah edilmiştir. Onun kişiliği incelenip, bazı oryantalistlerin Huyey ve Yahudiler üzerinden yürüttükleri fikirler incelenmiştir. İkinci bölümde Huyey'in Hicret'ten ölümüne dek olan faaliyetleri sıralanmıştır. İki bölümde de konuyla ilgili olarak indirilmiş âyetlere değinilmiştir.

Bu arada. Hocam Doç. Dr. İsmail Hakkı Atçeken'e büyük yardımları, desteği ve eşsiz sabrı için şükranlarımı sunuyorum.

Leyla Akdoğan
Mayıs-2007
KONYA

GİRİŞ

1.Araştırmanın Kaynakları

Bu tezde, öncelikle temel İslâm Tarihi ve Siyer kaynaklarından istifâde edildi. Ayrıca sonraki dönem ve çağdaş yazarların bilgilerine başvuruldu. Hadis ve Tefsir eserlerinden yararlanıldı. Arapça, Türkçe, İngilizce dillerindeki konuyla ilgili kitaplar, dergiler ve ansiklopediler kullanıldı. Müsteşriklerin eserlerine İSAM kütüphanesinden ulaşıldı.

Tez oluşturulurken, ensâb kitaplarında Huyey'e ait doğrudan bilgi bulunamadı. Çünkü bu kitaplar Müslüman Araplar'ın biyografilerini içermekteydi. Bu yüzden onun nesebine dair verilere, kızı Hz. Safiyye'nin anlatıldığı kısımlardan ulaşıldı.

Ayrıca temel İslâm Tarihi kaynaklarında, Huyey ile ilgili rivayetler hep birbirlerini destekliyordu. Bu yüzden farklı bilgilere ulaştığımız Vâkıdî'nin Meğâzî'sine çok fazla başvuruldu. İbn Hişam, İbn Sa'd, İbn Kesir ve Taberî'den de yararlanıldı. Kur'an-ı Kerîm'de, sebeb-i nüzûl olarak Huyey'in adı pek çok kez geçtiği için, tezimizde Tefsir eserlerinden de fazlaca istifâde edildi.

Temel kaynaklardaki bilgilerin aynı olması ve Huyey'e yeterli vurgu yapılmaması sebebiyle, çağdaş tarihçilerin Huyey hakkında fazla yorum yapmadıkları görüldü. Sadece Rasûlullah'ın Yahudiler'le ilişkileri konusunu ele alan çalışmalar ile, müsteşriklerin eserleri de benzer durumdaydı. Oryantalistlerin çoğu Hz. Muhammed'in haksızca Yahudileri sürdüğünü veya öldürttüğünü düşündüklerinden, Huyey gibi pek çok suç işlemiş birinin yaptıklarına hiç değinmemişlerdi. Ka'b b. Eşref'ten uzun uzun bahsettikleri halde, Huyey'e dair yorum yapmaktan kaçındıkları tesbit edildi.

Sonuç olarak gerek ülkemizde, gerek İslâm âleminde, gerek de batıda Huyey hakkında doğrudan bir çalışmaya ulaşılamadı. Bu durum Huyey b. Ahtab'ın çalışılmasını elzem kılsa da, tezimizin fazla hacimli olamamasına yol açtı.

2. Arap Yarımadası'ndaki Yahudiler'e Genel Bir Bakış

2.1. Câhiliye Devrinde Yahudiler

Yahudiler Arabistan Yarımadası'na İslâmiyet öncesinde gelmişlerdir. Bu bölgeye ilk gelişleri ile ilgili farklı rivâyetler ve görüşler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

-Yahudiler'in kendi iddialarına göre, Hz. Mûsâ'nın (A.S.) son dönemlerinde Hicaz'a yerleşmişlerdir.

-Filistin'de İbrânîler'in, diğer yerlerde İbrânî olmayanların baskısı sonucu, Yahuda ve İsrâil'in öldürülmesiyle Arabistan'a gelmişlerdir.

-Buhtu'n-Nasr Kudüs'ü istila ettiği zaman, oradan kaçıp Vadi'l-Kura, Teyma ve Yesrib bölgelerine yerleşmişlerdir.

-Filistin'de, Romalılar'ın katliamından kaçıp, Hicaz'a gelmişlerdir. Yavaş yavaş Eyle, Makna, Tebûk, Teymâ, Vadi'l-Kurâ, Fedek ve Hayber gibi yerleri ellerine geçirmişlerdir.

-Şam'da bulunan Yahudiler de Roma zülmünden kaçarak buralara gelmiştir.

-Yemen'li krallar Yahudiliği resmi din olarak kabul etmişler, Yahudiler buradan bölgeye yayılmışlardır. [1]

Bu rivâyetlerle birlikte bölgedeki Yahudiler'in gerçekten bu ırktan mı yoksa zamanla yahudileşmiş Araplar mı oldukları şeklinde tartışmalar vardır. Bizim, özellikle Medine Yahudileri'nin Arap kökenli olduğu fikrine katılmamız mümkün değildir. Bunların gerçekten Yahudi soyundan olduklarını Kur'an-ı Kerîm'de, Bakara, Nisa ve Mâide sûrelerinde onlara yapılan " Ey İsrâiloğulları!" hitaplarından[2] ve Rasûlullah'ın Hz. Safiyye bnt. Huyey'in soyunu bizzat tasdiklemesinden[3] biliyoruz. Ama bunlar bölgede hiç Arap kökenli Yahudi olmadığı anlamına gelmez. Çocuğu olmayan Araplar'ın, evlat sahibi olduklarında onu Yahudi olarak yetiştirmeyi adamalarıyla[4], kabileler arası evlilikler yoluyla, ya da Araplar'ın Yahudilik Dini'ni seçmeleriyle, Yarımada'da Yahudileşmiş Arapların bulunduğu kesindir.

Medine'deki Yahudi varlığı, Araplar'dan yani Evs ve Hazrec Kabileleri'nden öncedir. Kayleoğulları da denen bu kabileler, sonradan bölgeye yerleşmelerine rağmen zamanla hakimiyeti ellerine geçirdiler. Medine'ye Yemen'den oradaki Sebe halkına ait

---

[1] Atçeken, İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri,* İstanbul, 1996, s. 41,42; Umerî, Ekrem Ziya, *Medine Toplumu* ,terc. Nureddin Yediyıldız, İstanbul, 1988, s.47-48; Güner, *Osman, Rasulullah'ın Ehl-i Kitap'la Münasebetleri*, Ankara, 1997, s. 57, 58; Mevdûdî, Ebu'l-Al'a, *Tefhîmü'l-Kur'an, Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, terc. M.H. Kayani, Y. Karaca, N.Şişman, İ. Bosnalı, A. Ünal, H. Aktaş, İstanbul, 1991, VI, 186-188

[2] Güner, Osman, a.g.e., s. 61

[3] Eriş, Mustafa, *Peygamberimizin Hanımları*, Mü'minlerin Anneleri, İstanbul, 2004, s.133

[4] Güner ,Osman, *Rasulullah'ın Ehl-i Kitap'la Münasebetleri*, s.276

Arîm Seddi yıkılınca ve Roma'nın baskıları ayrınca Yesrib'e gelmişlerdi. Aslen Ezd kabilesinden olan Benû Kayle önceleri Yesrib'de şehir dışına, çöle yerleşmişlerdi. Sonra güçlenince şehrin iç kesimlerini ele geçirmek istediler ve Şam'a yerleşmiş akraba kabile olan Gassan'lılardan yardım istediler. Böylece iç kesimlere hakim olan Yahudiler'i yendiler. İki büyük Yahudi kabilesi Benû Nadîr ve Benû Kureyzâ, şehri terk etti. Üçüncü kabile Benû Kaynuka da bu iki Yahudi kabilesiyle iyi geçinemediğinden şehir içinde kaldı. Ancak şehirde kalabilmek için Benû Kaynuka, Hazrec kabilesinin; şehrin dışında kalabilmek için Benû Nadîr ile Benû Kureyzâ Evs kabilesinin himayesi altına girdiler. Fakat zamanla kendi aralarında da anlaşmazlıklar çıktı. Toprak kavgası yüzünden çıkan ve yıllarca aralarında devam eden Buas Savaşları'nda Evsliler Hazrecliler'i yendi. Tabi bu galibiyette müttefikleri olan Benû Nadîr ve Benû Kureyzâ'nın da payları vardı. Hazrec'in müttefiki ise Benû Kaynuka Yahudileri'ydi.[5]

Fakat bu savaşın diğer sebebi ise Yahudiler'di. Fazla güçlenen bu Arap kabilelerini birbirlerine düşürmek için çok çabalamışlardı. Hicret'ten 5 yıl önce olan bu savaştan Araplar zayıflamış ve çok kayıp vermiş olarak çıktılar. Sonunda Evs ve Hazrec barış yaptı ve tarafsız kalan Hazrecli Abdullah b. Übeyy Hicret öncesinde kral seçilmek üzereydi. [6] Ama Evs ve Hazrec liderleri İslâm'ı kabul edince onun krallık hayalleri suya düştü. Rasûlullah'a iman etmeden önce Evs ve Hazrec, Menat'a tapan koyu putperestlerdi.[7]

İslâmiyet'ten önce Medine, istikrarsız, lidersiz bir kaos kentiydi. Düzeni sağlayıp bölgedeki tüm unsurları birleştirecek bir öndere ve siyasî yapıya ihtiyaç vardı.

2.2. Risâlet'ten Sonra Yahudiler

2.2.1. Mekke Dönemi'nde Yahudiler

Tarihi kaynaklara göre Hz. Peygamber döneminde, Mekke'de yaşayan kayda değer bir Yahudi nüfus yoktur. Ama Yahudiler ticarî maksatlarla Mekke'deki panayırlarda tacir ve kahin olarak bulunmuşlardır.[8] Mekke'de yaşadıklarına dair bir kayıt yoktur. Kur'an ifadeleri de bunu destekler. Mekkî sûrelerde "Ey ehl-i kitap!" ya da "Ey İsrâiloğulları" gibi bir hitap bulunmaz.[9] Ancak ibret kıssaları olarak Yahudiler'in geçmişi verilmiştir. [10]

---

[5] Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Davud , *Fütûhu'l-Büldân*, terc. Mustafa Fayda, Ankara, 1987, s.21-22; Güner, Osman, a.g.e., s. 78,79; Atçeken, İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, s. 44; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, VI, 188

[6] Umerî, Ekrem Ziya, *Medine Toplumu*, s.49-50

[7] Güner, Osman, a.g.e., s. 80

[8] Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, terc. Salih Tuğ, İstanbul, 2002, I , 552; Stillman, Norman A., *The Jews of Arab Lands*, Philadelphia, 1979, s. 5

[9] Hamidullah, a.g.e., I , 554

[10] Hamidullah, a.g.e., I , 561

Müslümanlar böylece Medine döneminde karşılaşacakları bu kavim hakkında hem eğitilmişler hem de yaşadıklarından ders almışlardır.

O dönemde Yahudiler Tevrat'tan vasıflarını öğrendikleri rasûlü bekliyorlardı. Kur'an ifadesiyle: onu, çocuklarını tanıdıkları gibi tanıyorlardı.[11] Mesela Rahip Bahîra Şam-Busrâ'da Hz. Muhammed'i gördü, tanıdı ve hatta Ebû Talip'i onu Yahudiler'den koruması hususunda uyardı. [12] Ama Yahudiler öz evlatları kadar tanıdıkları bu nebînin, Araplar'dan değil, kendi soylarından çıkmasını umduklarından, Rahip Bahîra'nın da öngördüğü gibi ona düşmanlık ettiler. Yahudiler Bi'set'ten sonra Rasûlullah ile hiç ters düşmediler ve müşriklerle mücadeleden hangi tarafın galip çıkacağını beklediler. Bazen müşrikler Yahudiler'le karşılaştıkları zaman Rasûlullah'la ilgili sorular sorar, onlardan akıl alırlardı. Meselâ Zülkarneyn hakkında bazı Mekkeliler'e soru sordurtan Yahudiler'di. [13]

Görüldüğü gibi Hicret öncesinde Hz. Muhammed'le, Medinede'ki Yahudiler'in, doğrudan temasları olmamıştır. Fakat o Yahudiler'in Medine politikası üzerindeki etkilerinin farkındadır. Mekke'den ayrılmadan evvel onların nabzını tutmuştur. Yahudiler'in kendisinin dinî iddialarını desteklemeden, siyasî bir anlaşmaya razı olduklarını öğrenmiştir. Onlarla ilk toplu ve doğrudan temaslar Hz. Peygamber Hicret edince başlamıştır.[14]

2.2.2. Medine Dönemi'nde Yahudiler

Hicret yılında Medine'de 6000 kadar müşrik Arap, 4000 Yahudi ve 50 kadar Hristiyan Arap nüfus vardı.[15]

Medine'deki Yahudi kabileler içinde en meşhurları Benû Nadîr ile Benû Kureyzâ idi. Çünkü kâhinlik ve dinî liderlik bu kabilelerdeydi ve en soylu kabileler olarak kabul görülüyorlardı.[16] Bunlara Benû Kaynuka'yı da ilave edebiliriz. Bu kabilelerin en güçlü ve imtiyazlısı ise Nadîroğulları idi. Benû Nadîr ile, Benû Kureyzâ'nın diyetleri eşit değildi; Kureyzâoğulları'nın diyeti Nadîroğulları'nın diyetinin yarısı idi. Bu durumu Rasûlullah düzeltince Nadîroğulları çok kızdılar.[17] Nadîroğulları'nın güçlü olma sebeblerinden biri de Yahudiler arasında en nüfuzlu olan âlim, lider, şair ve tüccarların yoğunlukla bunlardan olmasıydı. Örnek olarak, Huyey b. Ahtab, Ka'b b.el-Eşref, Hicaz Taciri Ebû Rafi Sellâm b.

---

[11] Enam 6:20
[12] İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Himyerî, *es-Siratü'n-Nebeviyye*, tahk. Ömer Abdü's-Selâm Tedmürî, Beyrut, 2005, I, 122
[13] İbn Hişam, a.g.e., I, 338
[14] Watt, W. Montgomery, *Muhammad at Medina*, Karachi, 1981, s. 195,196
[15] Muhammed Hamidullah, *İslam'ın Hukuk İlmine Yardımları*, derleyen: Salih Tuğ, İstanbul, 1962, s.21
[16] Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, VI, 188
[17] Ebu Dâvud, Akdiye, 10, Hamidullah, *İslam Peygamberi,* I, 588

Ebi'l-Hukayk, Kinâne b. Ebi'l Hukayk, Sellâm b. Mişkem vb. zikredilebilir. Ayrıca Nadîroğulları, tarihlerinde o ana dek hiç sürgüne uğramamışlardı. Bu da onlar için bir gurur vesîlesiydi.[18]

Medineli Yahudiler'den Kaynukaoğulları kuyumculuk ve umumi ticaret yaparlardı ve şehrin merkezinde kendilerine ait bir çarşıları vardı. Nadîroğulları'nın büyük hurma bahçeleri vardı. Kureyzâoğulları dericilikle uğraşırlardı. Ticaret, ziraat ve sanayide varlıklı patronlar olan, soylarıyla övünen, kendilerine ait bir dine ve kitaba sahip bu insanlar, Bedevîler'den daha üstün ve şerefli bir konumdaydı. [19] En önemlisi sistematik ve organize idiler. Şam ticaret yolları ellerindeydi. Filistin ve Şam gibi gelişmiş bölgelerden geldiklerinden, Araplar'ın bilmediği bir çok mesleklere sahiptiler. Ayrıca onların Arabistan dışındaki dünya ile de ilişkileri vardı; Medine'den ve Arabistan'ın kuzey bölgesinden buğday ithal edip hurma ihracaatı yapıyorlardı. Tavukçuluk, balıkçılık ve dokumacılığı iyi biliyorlardı. Kuyumculuk, demircilik ve madeni eşya imalatında mâhirdiler. Bunlarla pek yüksek kârlar elde ediyorlarsa da asıl gelir kaynakları tefecilikti. Kendilerinden borç alarak, şan ve şöhretlerini artırmak isteyen Arap kabile reisleri onların tuzağına düşmüştü. Kat kat faiz eklenmiş borçlarını ödeyemeyen reisler, Yahudiler'e bağımlı kalıyorlardı. İşte bu yüzden Araplar, ekonomik bakımdan müthiş bir mali kriz yaşıyor ve dolayısıyla Yahudilere büyük kin ve nefret besliyorlardı. Ayrıca Yahudiler siyasî ve mâlî çıkarları gereğince, Arap kabilelerinin aralarını açıyor, Araplar'ın birleşmeleri durumunda kendi müthiş servetlerini ve kazandıkları verimli arazileri kendilerine bırakmayacaklarını biliyorlardı. Ayrıca Yahudiler, muskacılık, sihir, müneccimlik biliyorlar ve bunları da kazanç aracı olarak kullanıyorlardı. Böylece Araplar arasında bilgin ve kâhin olarak biliniyorlardı.[20]

Yahudiler yine de, küçümsedikleri Araplar'dan bir hayli etkilenmişlerdi. Aralarında İbrânîce yazışıyorlar ama günlük hayatta tamamen Arapça konuşuyorlardı. Çocuklarına ve kabilelerine Arap isimleri vermişlerdi. [21] Sadece dil değil, giyim, kültür, örf ve âdetleri, edebiyatları da tamamen Araplaşmıştı. İçlerinden birkaç âlim dışında kimse İbrânice bilmezdi. Yahudi şairlerin şiirleri ile Arap şairlerinin şiirleri dil, düşünce ve konu bakımından hiç farklı bir nitelik taşımazdı. Yahudiler ile Araplar aralarında kız alıp

---

[18] Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Târihu'l-İslam ve Vefeyâtü'l Meşâhiru ve'l-A'lâm,* el-Meğâzî, Beyrut, 1998, II, 149

[19] Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 571,572

[20] Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, VI, 189, 190

[21] Hamidullah, a.g.e., I, 570, 571

verirlerdi. Ama buna rağmen Yahudilik şuurunundan hiç taviz vermemişlerdi. [22] Bu etkileşmede Araplar, kendilerinden daha tecrübeli olan Yahudiler'den kale yapmayı, hurma, nar, üzüm, baklagiller yetiştirmeyi, hayvancılığı geliştirmeyi, faizi yaygınlaştırmayı ve çeşitli mimari tekniklerini öğrendiler. Yahudiler de Araplar'ın kabile hayatı, edebiyatı, silah eğitimi, kabile taasubu gibi özelliklerinden etkilendiler. Yahudiler kendi aralarındaki bu asabiyet ve taassub yüzünden, ne merkezi otoriteye sahip olabildiler, ne de birbirleriyle iyi geçinebildiler.[23]

Yahudiler'in Araplardan farklı olarak, "halk sandığı" işlevi gören "kenz" dedikleri bir hazineleri vardı ki, savaş vs. gibi kabilenin müşterek ihtiyaçlarını karşılardı. Yine kendi çocuklarını yetiştirdikleri, mahkeme olarak kullandıkları ve meclis olarak toplandıkları Beytü'l-Midras (Bilim Evi) diye bir kurumları vardı. Her kabile kendi müstakil hukukuna sahipti ve kendi başkanlarınca yönetiliyordu. Ekonomileri müşterek mesuliyete dayanıyordu. Araplar'da ise sosyal sigorta mahiyetinde bir müessese vardı. Yazılı hukukla değil, örf, adet ve seçilen hakemlerin verdiği hükümlere göre hareket ediyorlardı. Her Yahudi kabilesinin savunma amaçlı kaleleri (utumları) bulunuyordu. Araplar'ın 13 tane kalesi varken, bunların 55 tane vardı. [24]

Hicret öncesinde Yahudiler Evs ve Hazrecliler'e kendilerinden bir peygamber geleceğini, bundan sonra mağlup olmayacaklarını ve birleşip putperest Araplar'ın işini bitireceklerini söylüyorlardı.[25] Hatta Muhammed b. Mesleme Yahudiler'e, gelecek yeni peygamberin vasıflarını saydıklarını Benû Nadîr Savaşı sonrasında hatırlatmıştı. [26] Rasûlullah'ın İsrâil b. İshak b. İbrahim (A.S.) soyundan olmamasının, onu reddetme sebeplerinden olduğunu, kendi âlimleri de itiraf etmişti.[27] Bu gibi durumlarla beraber, Yahudiler'de gördükleri gibi kitaplı ve tektanrılı bir din fikri, Araplar'ın İslâm'ı kabulünü kolaylaştırmıştı.

Hicret sonrası ise hiçbir şey eskisi gibi olmadı. Evs ve Hazrec arasına bir daha ayrılık tohumları serpilemedi ve tüm Medineli Müslümanlar "Ensar" sayıldı. Bunlar Mekkeli "Muhacir"lerle kardeş kılındı. Medrese, ibadethane, ordugâh ve toplanma yeri olarak faaliyet vermesi için Mescid-i Nebevî inşa edildi.[28] Müslümanlar için alışveriş

---

[22] Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, VI, 189
[23] Umerî, *Medine Toplumu*, s. 48-49
[24] Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 571,172 ve 186,187
[25] İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 259
[26] Vâkıdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd, *Kitâbü'l-Meğâzî,* neşreden Marsden Jones, Beyrut, 1974, I, 366, 367
[27] Kinâne b. Suveyrâ'nın itirafı: Vâkıdî, a.g.e., I, 365,366, Sellâm b. Mişkem'in itirafı: Vâkıdî, a.g.e., I, 368-370, Ka'b b. Esed ile Üseyd ve Sa'lebe b. Sei'yye'nin itirafları: Vâkıdî, a.g.e., I, 501-503
[28] Köksal, Mustafa Asım, *İslam Tarihi*, Hz. Muhammed ve İslamiyet, İstanbul, 1989, VIII, 117

yapanlardan haraç ve vergi alınmayan bir pazar yeri kuruldu.[29] Sayı üstünlüğü ve siyasî üstünlük birleşti ve tüm Medîne'deki unsurlar (Yahudiler dahil) Medîne Anayasası'na imza attılar. Bu anlaşmayla mevcut ittifaklar vurgulandı, askerî ve siyasî bir birlik kuruldu. Bu Hz. Muhammed'i lider kabul eden yeni bir devletin teşekkülüydü.

Medîne Anlaşması'nda Yahudiler'le ilgili maddeler 24. maddeden sonuna dek, yani 47. maddeye kadarki maddelerdir. Bu maddelerin ne zaman metne dahil edildiği ihtilâflıdır. Bazı tarihçiler tüm metnin en başta, yani Hicret'ten hemen sonra kabul edildiğini savunur. Bunlara göre zaten Yahudiler siyasî olarak Evs ve Hazrec'ten sonra gelmektedirler ve Rasûlullah'ın öncesinde de Arap otoritesini tanımak zorunda kalmışlardır. Bir kısım tarihçilere göre Bedir'den sonra bu maddeler konulmuştur. Diğer görüş ise adı geçen maddelerin, Ka'b b. el-Eşref'in öldürülmesinden sonra, Müslümanlar güçlenince ana metne dâhil edilmiş olduğu şeklindedir.[30] Bu konuyu tüm delilleri ile burada incelemek çok uzun süreceği için bu kadarıyla yetinildi. Ama bundan sonra toplumun önemli ve etkili bir kesimini teşkil eden Yahudiler'le birlikte yaşanılacağı için, hukukî ve siyasî bir yapılanmanın en başta kurulması bize göre doğrudur. Yahudiler'le olan akit bozulduğu zamanlarda, anlaşmanın tekrar yenilenmesi gereği duyulmuştur.

Tartışmalar bir yana 16. madde ile Yahudiler, zaten bu yeni devletin kapsamına alınmıştır. Madde şöyledir: "Yahudilerden bize tabi olanlar zulme uğramaksızın ve onlara muarız olanlarla yardımlaşmaksızın yardım ve müzâheretimize hak kazanacaklardır." [31] Yani Yahudiler'e, sâdık oldukları müddetçe, adaletle hükmedilecektir.

Fakat bu yeni düzen Yahudiler'in işlerine gelmedi ve İslâm'a düşman oldular. Çünkü toplumdaki düşmanlık ve kaostan kâr sağlamaya alışkındılar. Irk taassubu ve kıskançlık yüzünden kabile liderleri ve önde gelen âlimleri İslâm'ı seçmedikleri için, Yahudi toplumu da müslüman olmaya yanaşmıyordu. Sonuçta önce gizli, sonra açıktan saldırmaya başladılar. Pek çok ilmî, itikâdî ve fıkhî konularda Hz. Peygamber 'e karışık ve zor sorular sordular, onu imtihan ettiler. Bu münazara ve münakaşalarda Rasûlullah'ı alt etmeğe çalışıyor, öğrenmek ister gibi yapıp akıllarda soru işareti bırakmayı amaçlıyorlardı.[32] Yahudiler'in hak ile batılı karıştırmaları sonucu olarak, Medine'de müşrik, kafir ve müslüman haricinde bir münafık sınıfı oluştu.[33] Alenen düşmanlık etmeleri yüzünden, Müslümanlar tarafından, H. 2. yıl, Ramazan ayında, ilk öldürülen

---

[29] Köksal, *İslam Tarihi*, VIII, 195
[30] Bostancı, Ahmet, *Kamu Hukuku Açısından Hz. Peygamber'in Gayri Müslimlerle İlişkileri*, İstanbul, 2001, s.27-30 ; Umerî, *Medine Toplumu,* s.84-85
[31] Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 208-209
[32] Köksal, a.g.e., VIII, 255
[33] Bakara 2: 42

Yahudi Asmâ bnt. Mervân'dı. Bu kadın Ümeyye b. Zeyd oğulları Yahudileri'nden bir şairdi. Rasûlullah'a ve ashâbına o kadar sert hicivler söylerdi ki, kavminden pek çok kişi onun yüzünden Müslüman olamıyordu.[34] Öldürülen ikinci Yahudi şair Ebû Âfek'ti. O da Amr b. Avfoğulları Yahudileri'ndendi. Ebû Âfek Bedir savaşı'ndan sonra, H. 2. yıl, Şevval ayında öldürüldü.[35]

Bedir Savaşı Yahudilerle ilişkilerde bir dönüm noktası oldu. Bedir zaferi sonrasında, Rasûlullah'ın Hakk Peygamber olduğunu anlamalarına rağmen hasetlerinden, "Bizim gibi savaşçı bir milletle karşılaşsaydı, yenemezdi." diyerek anlaşmayı bozdular. [36] İçlerinde Huyey b. Ahtab ve Ka'b b.el-Eşref'in de olduğu bir grup Mekke'ye gidip, tâziyelerini sundular, müşriklerle ittifak ettiler, onların dinlerini İslâm'dan üstün tuttular.[37] Bir defâsında da Ka'b, Rasûlullah'a suikast hazırladı ama vahiyle haber verildi ve Rasûlullah kurtuldu.[38] Ka'b b.el-Eşref şiirleriyle Rasûlullah'a, Müslümanlara ve hanımlarına eziyet etmeyi artırınca, ölüm emri verildi. Bir grup Evs'li onu ortadan kaldırdılar. Bu olay H.3. yıl Rebiulevvel ayında oldu. [39] Ka'b'ın öldürülmesinden sonra Rasûlullah'ın " Yahudiler'den ele geçirdiğinizi öldürün." emriyle Muhayyısa b. Mes'ud İbn Süneyne'yi öldürdü.[40] Yahudiler dehşete düştüler ve uzlaşmak için Hz. Peygamber 'e geldiler. Böylece Bnt. Haris'in evinde anlaşma yenilendi. Anlaşma metni Hz. Ali'nin yanında kaldı.[41]

Medine'li Yahudiler'le yapılan savaşların hepsi, büyük bir savaşın ardından olmuştur. Benû Kaynuka Savaşı Bedir'den, Benû Nadîr Savaşı Uhud'dan, Benû Kureyzâ Savaşı Hendek'ten sonra yapıldı.[42]

Kaynukalılar H.2. yılda, Medine'den sürülen ilk Yahudi kavmiydi. Çarşılarında bir Müslüman hanımın eteğini açtılar. Olayı gören bir sahabi bunu yapanı öldürünce, yandaşları da onu öldürdüler. Böylece anlaşmayı bozdular. Müslümanlar da kalelerini kuşattı. Bir müddet direnseler de sonunda teslim oldular.[43]

---

[34] Vâkıdî, *Meğâzî,* I, 172-174
[35] İbn Sa'd, Ebu Abdillah Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut, 1968, II, 28
[36] Köksal, İslâm Tarihi, IX, 207
[37] Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn, *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sâhibi'ş-Şerîa,* tahk. Abdülmu'tî Kal'acî, Beyrut, 1985, III, 193-194
[38] İbn Dahlân, Ahmed Zeynî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve'l-Asâru'l-Muhammediyye*, b.y.y., 1310, I, 226; Semhûdî, Nureddin Ali b. Ahmed, *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dari'l-Mustafâ,* Beyrut, 1984, I, 280; Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen, *Târihu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs,* Beyrut, 1990, I, 413
[39] Buhârî, Meğâzî, 15
[40] İbn Hişam, es-Sîre, II, 38,39
[41] Ebû Davud, Harac 21-22; İbn Sa'd, *Tabakât,* II, 34; Vâkıdî, *a.g.e.,*I,192
[42] İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsüddin Ebû Abdillah Muhammed b. ebî Bekr, *Za'dü'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*, terc. Şükrü Özen, H. Ahmet Özdemir, Mustafa Erkekli, İstanbul, 1989, III, 173
[43] İbn Hişam, a.g.e., II, 32,33

Sürgüne uğrayan ikinci kavim Nadîroğulları oldu. Bu olay H.4. yılda meydana geldi. Bunlar her fırsat bulduklarında müşriklerle işbirliği yaptılar. Rasûlullah'a iki kez suikast tertib ettiler. Sonunda Hayber ve Şam'a sürüldüler.[44] Bunlarla yapılan harp esnasında kuşatma yarıda kesilmiş ve Rasûlullah Kureyzâoğulları'nın üzerine yürüyüp onlarla anlaşmayı yenilemişti.[45]

Hendek Savaşı H. 5. yılda Hayber'e yerleşen Benû Nadîr'in kışkırtması sonucunda oldu. Nadîroğulları savaş esnasında Kureyzâoğulları'nı Müslümanlar'ı arkadan vurmaları için ikna ettiler. Kureyzâoğulları'nın cezası Hendek Savaşı sonrasında verildi. Benû Kureyzâ Gazvesi sonunda, bu Yahudiler'in erkekleri öldürüldü, kadın ve çocukları esir edildi, mallarına el kondu. [46]

Görüldüğü gibi Benû Nadîr ile 2, Benû Kureyzâ ile 3 kez anlaşma imzalanmasına rağmen barışı temin etmek mümkün olmamıştı.

Hayber'in fethi ise orada toplanan Yahudiler'in fitne ve fesat çıkarmaktan geri durmamaları yüzünden oldu. Üstelik kervan ticaret yolları üzerindeydiler. Bunlar tüm yarımadadaki Yahudiler'i Medine üzerine sevketmeyi planlıyorlardı. Ayrıca Rasûlullah tüm Araplar'ın tek dinde toplanmasını arzuluyordu. Böylece fetih H. 7. yılda gerçekleşti.[47]

Bölgedeki diğer Yahudiler; Fedek, Vâdi'l-Kurâ, Teymâ, Maknâ, Eyle, Cerbâ, Ezruh ve Benû Arız, Hayber'in Fethi'nden sonra, tek tek Rasûlullah ile anlaşmak zorunda kaldılar.[48]

---

[44] İbn Hişam, es-Sîre, II, 120-123
[45] Ebu Davud, Harac, 22,23
[46] İbn Hişam, a.g.e., II, 135, 139, 146-150
[47] Muhammed Hamidullah, "*Hayber*", DİA, İstanbul, 1998, XVII, 21,22
[48] Atçeken, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri,* s.145

BİRİNCİ BÖLÜM
HUYEY BİN AHTAB'IN ÖZELLİKLERİ

1.Nesebi

Huyey b. Ahtab (v. 5/626) Medine'de yaşayan üç Yahudi kabilesinden biri olan Benû Nadîr'e mensuptur. Tam adı Huyey b. Ahtab b. Sa'ye b. Amir b. Ubeyd b. Ka'b b. el-Hazrec b. Ebî Hubeyb b. en-Nadîr b. en-Nehhâm b. Yenhûm'dur. Soyu İmran b. Harun (A.S.)'a dayanır.[49]

2. Ailesi

Huyey'in ailesi olarak ulaşabildiğimiz kişiler; eşi, kızı Hz. Safiyye, oğlu ve kardeşleridir. Bunlardan İslâm'ı seçen tek kişiyse Safiyye annemizdir.

2.1. Kızı Hz. Safiyye

Huyey'in kızı Safiyye (v.H. 36 ya da H.50[50]) önce Sellâm b. Mişkem'le evlenmiş, sonra ondan boşanıp Kinâne b. er-Rebî' b. el-Hukayk en-Nadrî ile evlenmişti. Kinâne şairdi. Hayber'in Fethi'nde öldürülünce Hz. Safiyye dul kaldı. Hz. Safiyye'nin önceki eşlerinden çocuğu yoktu. Fethin ardından Rasûlullah'ın hissesine düşen esirlerden biri iken İslâm'ı seçti ve Hz. Peygamber 'le evlenip annelerimizden oldu.[51] Kendisi Nadîr ve Kureyzâ Yahudileri'nin efendisinin kızı olduğu için ona değer verildi ve diğer esirler gibi kabul edilip herhangi bir şahsa verilmedi.[52] Asıl adı Zeynep idi, ama Rasûlullah onu kumandan hakkı yani "safiy" olarak aldığı için Safiyye ismiyle anıldı.[53] Safiyye validemiz Rasûlullah ile evlendiğinde 17 yaşındaydı ve çok güzeldi.[54] Babasından ve amcasından Rasûlullah'ın gerçek nebî olduğunu duymuştu.[55] Bu yüzden İslâm'a girmekte hiç tereddüt etmedi.

Rasûlullah ona: "Ey Safiyye! Baban bana düşmanlıkta Yahudiler'in en katısı ve azılısı olmaktan vazgeçmedi." diye buyurdu. O da: "Ey Allah'ın Rasulü! Allah hiç kimseyi, bir başkasının suçundan dolayı hesaba çekmiyor." diye cevap verdi. [56]

---

[49] İbn Sa'd, Tabakât, VIII, 120; *Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1985, Beyrut, II, 231
[50] Zehebî, a.g.e., II, 235
[51] İbn Sa'd, a.g.e., VIII, 120-121
[52] Savaş, Rıza, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, İstanbul, 1991, s.197
[53] Hamidullah, *İslam Peygamberi*, II, 686
[54] Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, terc. Kurul, İstanbul., 1990, II, 191
[55] İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ Hâfız ed-Dimeşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Büyük İslam Tarihi, terc. Mehmet Keskin, İstanbul, 1994, III,317
[56] Afzalurrahman, a.g.e., II, 191

Hz. Hafsa ve Hz. Aişe Hz. Safiyye'ye "Yahudi kızı" diye takılıyorlardı. Kendilerinin Kureyş'ten olduklarını ve Rasûlullah'ın sadece hanımı değil aynı zaman da akrabası olduklarını söylüyorlardı. Bu sözleri işiten Safiyye ağladı. Tam o ağlarken Rasûlullah yanına girdi ve: "Niye ağlıyorsun?" diye sordu. Safiyye olanı anlatınca Hz. Peygamber : "Sen onlara Harun (A.S.) dedem, Mûsâ(A.S.) amcam, Muhammed de kocam deseydin ya!" diyerek teselli etti.[57]

Huyey'in karısı, Hz. Safiyye'nin annesi Berre bnt. Samuel, Benû Kureyza'dan Rufâa' b. Samuel'in kızkardeşiydi. Rufâa' Kureyzâlılar'ın önde gelenlerindendi[58]

2.2. Kardeşleri

Huyey b. Ahtab'ın, Mâlik b. Ahtab, Ebû Yâsir b. Ahtab ve Cüdey b. Ahtab adlarında üç kardeşi vardı.[59]

Cudey ve Ebû Yâsir'in Yahudiler'in önde gelen âlimlerindi ve Huyey'in de en önemli yardımcılarıydı. Fakat Mâlik hakkında kaynaklarda bir bilgiye ulaşılamadı. Kur'ân-ı Kerîm'deki "*Şüphe yok ki, inkar edenleri, başlarına gelecekle uyarsan da uyarmasan da birdir, inanmazlar. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerinde de perde vardır ve büyük azap onlar içindir."*[60] hitabı bunlar için gönderilmişti.[61]

İleride ayrıntılarıyla anlatacağımız bir İbn Kesîr rivâyetine göre Ebû Yâsir, Rasûlullah ile ilk karşılaştığında İslâm'a meyletmiş, ama kardeşinin katı düşmanlığını aşamamış ve emrine karşı gelememiştir.[62] Sonrasında ise o da düşmanlığını çeşitli defalar göstermiştir. İbn Hişam şöyle der: "Huyey ve kardeşi Ebû Yâsir b. Ahtab Araplar'ı en çok kıskananlardan, Allah'a ve Rasulü'ne en çok düşmanlık edenlerden ve güçleri yettiğince insanları İslâm'dan döndürmeğe en çok çabalayanlardandı. Bu ikisi için şu âyet indirildi[63]:

[57] Bu olay "Ey iman edenler, bir kavim (bir başka) kavimle alay etmesin…" diye başlayan Hucûrat Sûresi 11. âyetin sebeb-i nüzûllerindendir. Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, 1995, VII, 204; Eriş, Mustafa, *Peygamberimizin Hanımları,* Mü'minlerin Anneleri, s. 133
[58] İbn Sa'd, *Tabakât,* VIII, 120
[59] Belâzûrî, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Davud, *Kitâbu'l-Cümel min Ensâbi'l-Eşrâf*, Beyrut, 1996, I, 337
[60] Bakara 2: 6-7
[61] Belâzûrî, a.g.e.,I, 337
[62] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 317, 318
[63] İbn Hişam, *es-Sîre,* I, 325; İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ Hâfız ed-Dimeşkî, *Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri,* terc. Bekir Karlığa-Bedreddin Çetiner, İstanbul, 1989, II,495

"*Kitap ehlinin coğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizi, inandıktan sonra küfre döndürmeyi isterler. Allah'in emri gelene kadar onları affedin, geçin. Allah muhakkak her şeye Kadir'dir.*"[64]

Ebû Yâsir, Yahudiler arasında zina edenlerin hükümleri Rasûlullah'a bırakıldığı zaman, Tevrat'taki recm âyetlerini saklayan âlimlerden birisiydi. Bu olay üzerine [65]: *"Kalpleri inanmamişken, ağızlarıyle, "İnandık" diyenler, Yahudilerden yalana kulak verenler ve başka bir topluluk hesabına casusluk edenlerden inkara koşanlar seni üzmesin. Sözleri asıl yerlerinden degiştirirler de, "Böyle bir (fetva) size verilirse alın, verilmezse kaçının" derler. Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için Allah'a karşi senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar Allah'ın, kalplerini arıtmak istemediği kimselerdir. Dünyada rezillik onlaradır. Onlara ahirette de büyük azab vardır."* âyeti indirilmişti.[66]

Cüdey b. Ahtab da Ebû Yâsir gibi Huyey'e hep destek oldu. Huyey onu Benû Nadîr Gazvesi'nde Rasûlullah'a ve İbn Übeyy'e elçi olarak gönderdi.[67]

Huyey'in Benû Kureyzâ olayında kendisiyle birlikte öldürülen bir de oğlu olduğu kaydına rastlansa da adına ya da hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılamadı.[68] Kardeşlerinin akıbetlerininse ne olduğunu bilinmemektedir. Kureyzâ Gazvesi sonunda onunla birlikte öldürüldüklerine dair bir bilgi yoktur. Onlar büyük ihtimalle Hayber'de kalmışlardır. Ama her halûkârda Huyey'in ölümünden sonra etkinliklerini yitirdikleri anlaşılmaktadır.

2.3. Dostları ve Müttefikleri

Siyerciler tarafından oluşturulan Benû Nadîr'den olan İslâm düşmanları listesi, bizi doğrudan Huyey'in en yakın dostlarına götürür. Bu liste şöyle sıralanır:

Huyey b. Ahtab
Mâlik b. Ahtab
Ebû Yâsir b. Ahtab
Cüdey b. Ahtab
Sellâm b. Mişkem,
Kinâne b. er-Rebi' b. Ebi'l-Hukayk,
Rebi' er-Rebi' b. Ebi'l-Hukayk,
Râfi' b. Ebi'l-Hukayk,

---

[64] Bakara 2: 109
[65] İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 334-335
[66] Mâide 5: 41
[67] Vâkıdî, *Meğâzî,* I, 368-370
[68] Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 30

Sellam b. Ebi'l-Hukayk (Ebû Rafi),

Ka'b b.el-Eşref,

Haccac b. Amr (Ka'b'ın müttefiki),

Kerdem b. Kays (Ka'b'ın müttefiki)

Bahrî b. Amr

Sa'd b. Huneyf

Mahmud b. Dihye

Amr b. Cihaş,

Azîz b. ebi Azîz

Nebbaş b. Kays

Sa'ye b. Amr

Nu'man b. Evfâ

Sukeyn b. Ebi Sukeyn

Zeyd b. el-Hâris

Râfî' b. el-Hârice

Useyr b. Zârim

Ebû Râfî' el-A'ver[69]

Huyey'in Nadîroğulları haricinde de önemli müttefikleri vardır. Kurayzalılar'ın lideri Ka'b b. Esed, Kureyş lideri Ebû Süfyan b. Harb, Hendek harbinde topladığı Ehâbiş liderleri, Medine münafıklarının başı Abdullah b. Ubeyy b. Selûl, Medine'den sürülünce gittiği ve onu barındıran Hayber'in önde gelenleri en önemlileridir. Ayrıca Huyey gibi Yahudi hahamlarından olan ve beraberce Rasûlullah'a spekülatif sordukları âlimlerin hepsi onun amaç birliği yaptığı dostları sayılabilir.

3. Yahudi Toplumundaki Konumu ve Liderliği

3.1. Kabile İçindeki Konumu

Huyey b. Ahtab Benû Nadîr kabilesinin siyasî lideridir. Lider olarak Sellâm b. Mişkem'in ve Ka'b b.el-Eşref'in adları da bazı yerlerde geçse bile gerçek lider ve nihai otorite Huyey'dir. Çünkü son sözü söyleyen hep Huyey olmaktadır. Huyey'in lider olması, onun tarihi olaylara yön veren merci olması ve Yahudi kitlenin sorumluluğunu

[69] Belâzûrî, *Ensâb*, I, 337-339; İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 306

üstlenmesi bakımından önemlidir. Bunun için bu bölümde onun kabilesinin reisi olduğunun ispatlanması gerekmektedir. Zira Nadîroğulları'nın Medine'deki en güçlü ve en etkin kabile olduğu gerçeği, Huyey'i tüm kabileler arasında sözünü geçiren biri olduğu sonucuna götürecektir.

Sevik Gazvesi anlatılırken kabile reisi olarak Sellâm b. Mişkem'in adı geçer. Sellâm'ın lider olduğunu ve Nadîroğullarının hazinelerinin sahibi olduğunu İbn İshak, İbn Hişam ve İbn Kesîr ve onlardan alıntı yapan bazı tarihçiler bu gazveyi anlatırken kaydederler. Olay şöyle olmuştur: Bedr'in intikamını almak için Ebû Süfyan ve bir grup Mekkeli, Medine'ye saldırma girişiminde bulunmuşlardı. Nadîr bölgesine kadar geldiler ve Ebû Süfyan gece olunca Huyey ile görüşmek istedi. Huyey çekinip onu evine almayınca o da Sellâm'ın evinde kabul ve ikram gördü. Müslümanların gizli sırlarını ondan öğrendi. Ertesi gün iki müslümanı katleden Mekke'liler, Rasûlullah ve mü'minler peşlerine düşünce kaçtılar.[70]

Olaya dikkatli bakılırsa Ebû Süfyan ilk olarak Nadîroğulları'ndan Huyey'i muhatap almıştır. Sellâm'ın Yahudiler'in önde gelen âlimlerinden olduğu kesindir. Dinî konularda Hz. Peygamber 'e soru sormaya gelenler arasında adı sıkça geçer. Yahudilerin mâlî işlerinin sorumlusu olması da doğru olsa gerektir. Ama kabile'nin reisi değil, ancak liderlerinden biridir. Çünkü Nadir gazvesindeki teklifleri kabul edilmemiş, emir ve karar yetkisinin Huyey'de olduğu görülmüştür.[71] Kabile için en hayati bir anda sözü geçmeyen bir lider düşünülemez. Savaş vs. gibi durumlarda kabilenin müşterek ihtiyaçlarını karşılandığı kaynak olan hazinenin (kenz) ise Benû Nadîr savaşı sonunda, Huyey tarafından Hayber'e götürülüp saklandığı bilinmektedir. Hatta bu hazineyi Rasûlullah arattırmış, Sa'ye b. Amr onun savaşlar ve masraflar yüzünden harcandığını iddia etmiştir. Hazinenin yerini söylemeyen Hz. Safiyye'nin kocası Kinâne öldürülmüştür.[72] Görüldüğü gibi Sellâm b. Mişkem kabile reisi değildir. Sellâm Ancak Huyey'in ölümünden sonra Hayber Yahudileri'nin arasında etkin olabilmiştir.[73]

Ka'b b.el-Eşref'in lider olup olmadığı konusuna gelirsek, onun için Muhammed Hamidullah şu ifadeleri kullanır: "Ka'b yabancı aslına rağmen Nadîrliler'in reisi ve mahkemelerinin yöneticisidir. Böyle olması büyük entelektüel kabiliyetine işarettir."[74]

---

[70] İbn İshâk, Muhammed b. İshâk. b. Yesâr, *Sîratü İbn İshâk*, tahk. Muhammed Hamidullah, Konya, 1981, s. 291; İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 30; İbn Kesîr, *El-Bidâye*, III, 515
[71] Vâkıdî, *Meğâzî,* I, 364
[72] Belâzûrî, *Fütûhu'l- Büldân*, s. 32,33
[73] Vâkıdî, *a.g.e.*, II, 530
[74] Muhammed Hamidullah, *"Hz. Peygamber(A.S.)in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi",* terc. İsmail Yakıt, Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, 6. sayı, Erzurum. 1986, s.217

Üstelik ahlakı çok bozuk bir hakemdir. Bu görevine karşılık kendisine yıllık bir ücret verilmektedir.[75] Ayrıca Ka'b'ın etrafındaki bazı Yahudi bilginlerine maaş bağladığı, Hz. Muhammed'i tasdik eden hahamların aylıklarını kestiği bilinmektedir.[76] Yahudi şair Semmak onun için "Yahudi âlimleri'nin efendisi" demektedir.[77] Yine bir düğün yemeği hazırlatıp Rasûlullah'a suikast tertip etmiş, ama vahiy ile Hz. Peygamber uyarılmış ve kurtarılmıştır.[78] En önemli yeteneği olan şairliğini Bedir sonrası müşrik ölülerine yaktığı ağıtlarla ve Müslüman hanımların iffetlerine dil uzatan edepsiz şiirleriyle dönemin medyası gibi kullandığı meşhurdur.[79] Görüldüğü gibi Ka'b b.el-Eşref şairdir, hakemdir, zengin ve nüfuzludur, Yahudi âlimlerindendir ve Nadîroğulları'nın önde gelenlerindendir ama yegane reis değildir. Yegâne lider Huyey'dir. Onun liderliğini İbn Kayyım, İbn Kesîr, Zehebî, [80] vs. gibi tarihçiler de onaylarlar.

3.2. Yahudiler Arasındaki Konumu

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî Huyey'den şöyle bahseder: "Huyey b. Ahtab uğursuz bir adamdı. Kavmi Benû Nadîr'in başına bela getirdi. Kureyzalılar'ı da belaya uğrattı ki öldürüldüler. O Kureyza'ya lider olmak ve onların arasında da itibarlı ve şerefli olmayı isterdi. Ebû Cehil b. Hişam'ın Kureyş'in içindeki hali gibi olmayı dilerdi." [81]

Benû Kureyzâ da Huyey'in bu ihtirasının farkındaydı. Kendi kavmi için hatalı kararlar verdiğini biliyorlardı. Bunun için, Hendek savaşında, onları ihanete ikna etmek için gittiğinde önce Huyey'e çok kötü davrandılar, hakaret edip onu kovdular.[82] Fakat bu durum Hicret öncesinde böyle değildi. Benû Kureyzâ Yahudiler'in en güçlü kabilesi olan Nadîroğulları'ndan ve onun Efendisi'nden çok çekiniyorlardı. Diyetleri bile farklıydı. Rasûlullah bu durumu düzeltti ve kabilelere her konuda eşit muamele etti. Hayber'in fethi sonrası Huyey'in liderliği bitmedi, aksine oranın lideri oldu.[83] Kendisine hürmet edilen Yahudi Âlimi Zübeyr b. Bâtâ, onun için "şehirlinin ve köylünün efendisi" demiştir.[84]

---

[75] Hamidullah, *İslam Peygamberi,* I, 580
[76] İbn Dahlân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 224-225
[77] İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 126
[78] İbn Kesîr, *Tefsîr,* V, 2164; İbn Hacer, Ahmed b.Ali b. Muhammed b. Muhammed b.el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahihi Buhârî,* Mısır, H.1301, VII, 259-260; İbn Dahlan, a.g.e.,I, 226; Semhûdî, *Vefâ*, I, 280; Diyârbekrî, *Târihu'l-Hamîs*, I, 413
[79] İbn İshâk, es-Sîre, s.297; Vakıdî, *Meğâzî,* I, 187; Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târihu'l – Umem ve'l-Mülûk*, Kahire, 1939, II, 178-179
[80] Zehebî, *Târih*, II, 152; İbn Kayyım, *Za'dü'l-Mead,* III, 168; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 317
[81] Vâkıdî,a.g.e., II, 455
[82] Vâkıdî, a.g.e., II, 455
[83] İbn Hişam, *es-Sîre*, II,121
[84] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 217

Ayrıca Huyey sadece Yahudiler değil, Kureyş ve Ğatafan liderleri nezdinde de itibarlıydı. Bu Hendek savaşında hizipleri tertibinde etkili olmasından anlaşılmaktadır.

4. Huyey b. Ahtab'ın Kişiliği ve Onunla İlgili Değerlendirmeler

Huyey b. Ahtab, faaliyetlerinden de anlaşıldığı gibi, İslâm'a düşmanlıkta sınır tanımamıştır. Kendisi en çok haddi aşanlardandır. Ayrıca şehirdeki ve bâdiyedeki Yahudiler'in efendisi olmakla övünmüş, Müslümanlar'a çok eziyet etmiştir.[85]

Huyey'in ırkçı, sözünde durmayan, inadı uğruna kendini ve beraberindekileri felakete götürmekten çekinmeyen, körü körüne inat eden, nefsine, hırsına ve öfkesine yenik düşen biri olduğu söylenebilir. Ayrıca iyi bir lider değildir. Kavminin ve diğer dindaşlarının aleyhine olan kötü kararlar vermiştir. Etrafındakiler'in uyarılarına aldırmamış, akl-ı selîm'le hareket etmemiştir. Ama bunlara rağmen çok tesirli bir lider, alim ve hakemdir.

Huyey b. Ahtab'ın şahsiyeti ve bu yönü hakkında âyetlerde de çok şiddetli sıfatlar kullanılmıştır.

Münafıklar, *"İnananlara rastladıkları zaman, "İnandık" derler, elebaşılarıyla-şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında, "Biz şüphesiz sizinleyiz, onlarla sadece alay etmekteyiz" derler."* [86] âyetindeki münafıkların karşılaştıkları "şeytanlar" ın beş kişi olup, bunların Ka'b b.el-Eşref, Huyey b. Ahtab, Ebû Bürde el-Eslemî, İbnü's-Sevdâ, Abdüddâr b. Hudeyb olduğu rivâyet edilir.[87] Yani Huyey, Medine toplumunda mü'min ve kafir sınıfına ilâveten, bir münafık grubu oluşmasında etkili olmuştur.

Huyey müşrikleri de olumsuz etkilemiş, düşmanlığı uğruna inandığı değerlerden vazgeçip, putperest olmayı övmüştür. *"Kendilerine kitap verilmiş olanların, cibte ve tağuta kanıp, inkar edenlere: "Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadırlar" dediklerini görmedin mi?"*[88] âyetindeki "Cibt" ve "tağut"un kelime anlamları hakkında çeşitli görüşler vardır. Cibt kelimesine şeytan, sihirbaz, büyü, iblis, şirk, put, hayır olmayan şey, haram olan her şey gibi anlamlar verilmiştir. Tağutun da kâhin, şeytan, iblisin velîleri, Allah'tan başka ibadet olunanlar ve Allah'a isyanda itaat olunanlar, insanı azdıran her şey gibi anlamlara geldiği söylenmiştir.[89] İbn Mesud'a göre buradaki cibt ve tağuttan kasıt Ka'b ile Huyey'dir. İkrime'ye göre de Cibt Huyey, tağut Ka'b' dır. Buna delil olarak da Nisa Sûresi

[85] ez-Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm,* b.y.y., 1969, II, 331
[86] Bakara 2: 14
[87] İbn. Habîb, Ebû Cafer Muhammed, *Kitâbü'l-Muhabber*, Beyrut, tsz, s.390
[88] Nisa 4: 51
[89] Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an*, terc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, 1997, V, 280-281; İbn Kesîr, Tefsîr IV, 1732

60. âyeti gösterir.[90] İbn Abbas'tan rivâyetle cibt Huyey, Mücahit Rivâyetine göre de cibt Ka'b'dır.[91] İşte Kur'an Huyey'i böyle vasıflamakta ve inananları uyarmaktadır.

Huyey'in Rasûlullah'a ve İslâm'a bu kadar düşman olmasının ilk sebebi peygamberliğin Yahudiler'den çıkmasıdır. Yahudiler bundan sonra Medine'de ekonomik, dinî ve sosyal üstünlüklerini yitirmişlerdir. Hz. Peygamber 'in Medine'de yeni bir devlet kurup başına geçmesi, ilimde onlardan üstün gelmesi, Bedir zaferi, Kaynukalılar'ı sürmesi, Ka'b b.el-Eşref'i öldürtmesi gibi olaylar onun düşmanlığını körüklemiştir.

Huyey İslam'a bu kadar zarar verirken, kendinin ve etrafındakilerin de sonunu hazırlayan çok bâriz hatalar yapmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- İlim bakımından yenemeyip, köşeye sıkıştırmayı başaramadıkları vahiy destekli Rasûl'ün, hak peygamber olduğunu bir türlü anlamadı.
- Onun kesin bir yenilgiye uğramadığını görünce de ona tâbi olmadı.
- Benû Nadîr savaşına yol açan, o diyeti ödemedi, zîra bu hem imzaladıkları anlaşmanın,hem de Âmiroğullarıyla müttefik olmalarının gereğiydi.
- Müşriklerin tehdit mektubuna boyun eğdi. Halbuki Bedir zaferi tesadüf değildi.
- Suikast planları ortaya çıkınca direnmemesi gerektiği halde vazgeçmedi ve savaşı başlatan taraf kendisi oldu.
- Kaynukalılar'ın sonundan ibret almadı ve Abdullah b. Ubeyy'e güvendi. Kalelerinde bir yıl direnebileceklerini sandı.
- Yanında tüm bu gerçekleri hatırlatıp onu uyaran adamlarını dinlemedi.
- Her fırsatta düşmanlarla işbirliği yaptı. Anlaşmayı yok saydı.
- Hayber'e yerleşince, oradakileri tehlikeye atıp, Hayber'i fitne merkezi haline getirdi, Hendek hiziplerini organize etti. Bunlar Hayber'in fethinin sebeplerindendi.
- Hendek savaşında Kureyzâoğullarını da çıkarları doğrultusunda kullandı, onları ihanete ikna etti. Bu yanlışı Kureyzâoğulları'nın katliyle sonuçlandı ve Medine'deki Yahudi varlığını sona erdi.
- Nadîr olayında münafıklara güvendiği gibi, Hendek olayında Kureyş'e ve diğer müttefiklerine güvendi.

---

[90] Kurtubî, *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an,* V, 280-281
[91] Taberî, *Tefsîr,* III, 20 ; İbn Kesîr, *Tefsîr*, IV, 1732

- Hendek savaşı esnasında, Kabileler arası hassas dengeyi kuramadı. Açığa çıkacağını ummadığı, kendince beyaz yalanları, kurmayı amaçladığı güveni ve ittifakı iyice bozdu. Yahudiler'e temînat sağlamak bir yana, tam da korktukları gibi, yalnız kalmalarına sebep oldu.
- Hendek sonrasında Kureyzâ direnişine engel olmaya çalışmadı, şiddetli bir savaş oldu. Yahudiler direk teslim olsaydı, belki cezaları bu kadar ağır olmazdı. Kalede savunma savaşı vermenin işe yaramadığını yine unuttu.
- Benû Kureyzâ savaşı sırasında Ka'b b. Esed ve diğerlerinin iman teklifini kabul etmedi.

Tabiî ki etrafındakiler de onun hatalarına düşmeyip direnmelilerdi. Huyey hatalıydı ama tüm Yahudiler bu olanlardan sorumluydu. Huyey'in inadı, ihtirası ve körü körüne düşmanlığı biliniyordu. Oysa Rasûlullah birey olarak ahdine vefa gösterenleri ya da pişman olup teslim olanlara hep müsamahalı davranmıştı. Bu üç kabileyle yapılan savaşlar sonunda, şehirde hala, az da olsa Yahudi'nin bulunması bunun deliliydi. Ve Rasûlullah'ın onun kızını zevce olarak alması, düşmanlıkları ilelebet sürdürmeme amacı taşıyordu. Ama Yahudiler Huyey'in hatalarından ders almadılar sonuçta Hayber ve diğerleri fethedildi. Ve Rasûlullah tüm Arabistan'da tek bir dinin olması gerektiğine karar verdi.

5. Bazı Oryantalistlerin Rasûlullah'ın Yahudiler'le İlişkisine Bakışı

Bu bölümde görüşlerini aktaracağımız oryantalistlerin Huyey'le ilgili değerlendirmeleri çok azdır. Huyey'in adı bazen Rasûlullah'ın Yahudiler'le olan savaşlarında geçer. Bu sebeple, müsteşriklerin genel olarak o dönemki Yahudiler'le ilişkiler konusuna nasıl baktıkları incelenmiştir. Zaten Huyey b. Ahtab, Hz. Peygamber ve Yahudiler arasındaki münasebetlerin anlaşılmasında önemli bir şahsiyettir ve bunun için araştırma konusu olarak seçilmiştir.

Oryantalistler, Rasûlullah ile Yahudiler'in ilişkileri konusu üzerinde önemle durmuşlardır. Bu konuyu inceleyenlerden, dinî ve siyasî görüşlerini bir yana bırakıp, objektif tarih yaklaşımı içinde olan azdır. Böyle düşünenlerin çoğu, daha en baştan, onun risâlet iddiasının Ehl-i Kitap'tan esinlendiği fikriyle olaylara yaklaşırlar. Bunlar Rasulûllah'ın Yahudiler'le ilişkilerini Hicret'le başlatırlar. Onlara göre bu yeni din şeriat ve inanç esasları bakımından Yahudilik'ten çok etkilenmiştir. Hz. Muhammed bazen hiç

değiştirmeden taklit etmiştir. Bazen faklı bir alternatif bulmakla beraber fikir temelde Yahudilik Dini'ne aittir. Örneğin Aşure orucu, ilk kıblenin Kudüs olması, diğer peygamberlerin de kabul edilmesi, Cumartesi tatili yerine Cuma'nın konulması örnek verilebilir. Çünkü Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde bu benzerlikler yüzünden ve kendisinin diplomasideki başarısına olan inancından, Yahudiler'in, ona tâbi olacaklarını ummuştur. Ve bu yüzden önceleri barışçıl bir tutum izlemiştir. Böyle düşünenler arasında W. M. Watt, Bernard Lewis, P. De Lacy, Johnstone, Norman A. Stillman, Carl Brockelmann, Pieter Anne Dozy, Julius Wellhausen vardır. Fakat Hz. Muhammed'in barış girişimleri ve Yahudiler'i kazanma denemeleri uzun sürmemiştir, çünkü Yahudiler Rasûlullah'ı öfkelendirmişlerdir. Onun bu öfkesinin sebebi, Bernard Lewis, De Lacy Johnstone ve Dozy'e göre Yahudiler'in kendi soylarından olmadığı için onu nebî olarak kabul etmemeleridir.[92] Stillman ve Sir Thomas Arnold'a göre de Yahudiler ilmî bakımdan Hz. Muhammed'i yenmişler, onunla alay etmişler, mutabakat girişimlerini küçümsemişlerdir.[93] Bu konuda Margoliouth şöyle der: "Yahudiler Muhammed'i Mekke ve Medine'li yandaşlarının önünde küçük düşürmeye çalıştılar. İlk önce Müslümanlar'a katılmayı planladılar. Ama daha sonra kendilerini tatmin etmeyen bazı sebebler buldukları iddiasıyla, (Muhammed'e) tâbî olanların bırakmasını umarak, vazgeçtiler."[94]

Hz. Muhammed'in Yahudiler'in onun nebî oluşunu önceden bilmeleri sebebiyle, kendisine iman edeceklerini umduğu bir gerçektir. Onlar Rasûlullah'ı yalanlayınca da hayal kırıklığına uğramıştır. Ama ne Yahudiler'e, ne de başka müşriklere dini zorla kabul etmeğe yeltenmemiştir. İddia edildiği gibi çok öfkelense baskı yapar ve bu sebeple kalelerini kuşatırdı. Ama savaşların ortak sebebi, hep onların anlaşmayı bozup, taşkınlık yapmaları, ihanet etmeleridir. Hz. Peygamber'in ilmî yönden Yahudiler'den geri olması ise kesinlikle doğru değildir. Bilâkis vahiy desteğiyle oların tüm hileli sorularının ve zor sınavlarının üstesinden gelmiştir. Cevap veremediği bir soru, izah edemediği bir mesele olsa, kayıtlara geçmemesi düşünülemez.

Oryantalistlere göre, bu sebeplerle barış niyetleri sona eren Hz. Muhammed Yahudiler'i bertaraf etmek için bahaneler aramaya başlamıştır. İndirilen âyetlerle birlikte entelektüel saldırılar yapılmaktadır. Yahudiler düşman ilan edilmiştir. Oryantalistler

---

[92] Lewis, Bernard, *The Arabs in History, New York*, 1993, s.39; Johnstone, P. De Lacy, *Muhammad and His Power*, Delhi, 1981, s.96; Dozy, Reinhart Pieter Anne*, İslam Tarihi*, Osmanlıca'ya terc. Abdullah Cevdet, Türkçe'ye terc. Vedat Atilla, İstanbul, 2006, s.59

[93] Stillman, A. Norman, *The Jews of Arab Lands,* s.11-13; Arnold, Sir Thomas, *Preaching of Islam,* s.26 (Qureshi, Zafar Ali, *Prophet Muhammad and His Western Critics*, Lahore, tsz.,'den naklen, s.834)

[94] Margoliouth, D.S.*, Mohammed and The Rise of Islam*, (Qureshi, Zafar Ali, Prophet Muhammad and His Western Critics 'ten naklen, s.228,229)

Yahudiler'le yapılan savaşların sebeplerinin de sahte bahaneler olduklarını ve öldürülen Yahudiler'in suç teşkil eden fazla bir şey yapmadıklarını iddia ederler. Hatta bazıları Medine Anlaşması'nın, Rasulullah'ın kanunsuz ve haksız olduğunun ortaya çıkmaması için sonradan uydurulduğunu söyler. Yani gerçekte bir anlaşma yoktur ve bu sadece Yahudiler'in işlerini bitirmek için bir bahanedir. Yahudiler'in suçu Yahudi olmaktır. Mevcut bir vesîka olmadığını iddia edenlerden bazıları Kaetani[95], Kister[96], Lecker[97], Stillmann[98], Watt[99]'tır. Bernard Lewis'a göre bu anlaşma değil ancak bir ilandır. Ona göre Rasûlullah'ın siyasî bir birlik oluşturmak istemesinin nedeni, ileride bunu dinî bir otoriteye çevirmek istemesidir ki ilanın varlık sebebi budur.[100]

Oryantalistlerin bu iddiası da doğru değildir. Kozmopolit bir toplumu yönetmek için siyasi birliğin kurulmuş olması gerekir. Kabileler arası ittifak yapmadan, iç barış ve dış güvenlik temin edilemez. Medine Anayasası'nı inkar etmenin tek amacı, Yahudiler'in suçlarını hafifletmektir. Mevcut bir anlaşmanın bulunmaması, onların içinde yaşadıkları topluma karşı sorumlu olmadıklarını öne sürmek içindir.

Böyle düşünen müsteşriklerin Huyey hakkında yorumsuz kalıp, suikastle öldürülen Yahudi şairler üzerinde çok durmaları da bu yüzdendir. Diğerleri ne yapmış olurlarsa olsunlar, suçları hafifletilir ve dikkat savaş dönemleri dışında gerçekleşen öldürülüş biçimlerine çekilir. Ama Huyey gibi savaşlar başlatan birinin faaliyetleri onların iddialarını zayıflatacağından, üzerinde durulmaz. Çünkü onlara göre Hz. Muhammed'in bundan sonraki politikası Yahudiler'i imhâ etmek için bahaneler bulmaktan ibarettir. Bunu Bedir savaşından aldığı moral ve güçle hayata geçirmiştir. Ebû Âfek, Asma ve Ka'b b.el-Eşref'in öldürülmeleri bundan sonradır ve hepsi zalim, siyasî cinâyetlerdir.[101] Buna paralel olarak Kaynukalılar haksızca sürülmüştür.[102] Johnstone'a göre Hz. Muhammed, bu savaşta anlaşmanın adlî ve hukukî gereğini yapmamıştır. Kaynuka çarşısındaki kadına saldıran Yahudiler'i dinlemeden kalelerini kuşatmıştır.[103] Dozy ise onlara da ölüm kararı çıkacağını

---

[95] Köksal, İslam Tarihi, XII, 311-312,

[96] Kister, M. J., "*The Massacre of Benû Kureyzâ*", Jerusalem Studies in Arabic and Islam, 1986, Jerusalem, 8. sayı, s. 61

[97] Lecker, Michael, *"Did Muhammad Conclude Threaties Qurayza and Qaynuqa"* , Israel Oriental Studies, Eisenbrauns, 1997, XVII, 29

[98] Stillman, *The Jews of Arab Lands*, s.11 ve 14

[99] Watt, W.M., *"Kurayza",* The Encyclopaedia of Islam, Leiden, 1978, IV,436

[100] Lewis, *The Arabs in History,* s.39

[101] Johnstone, , *Muhammad and His Power*, s.96; Dozy, *İslam Tarihi*, s.64,65; Rubin, Uri, *The Assasination of Ka'b b. Al-Ashraf,* Oriens, XXXIl, 1990

[102] Carl Brockellmann, *History of The Islamic Peoples*, London, 1952, s.24

[103] Johnstone, *Muhammad and His Power,* s.97

ama bunu Abdullah b. Übeyy'in önlediğini bildirir.[104] W. Muir'e göre Ka'b'ın öldürülmesinden sonra ve Yahudiler'in rasgele ve zalimce öldürülmesi izni verildiğinde, bizzat Hz. Muhammed mevcut anlaşmayı pratikte göz ardı etmiştir. Sonra da tekrar güven kazanmak için yeni bir anlaşma yapmıştır.[105]

Bu düşünceye paralel olarak Benû Nadîr'e, Uhud ve diğer felaketlerin (Bi'ri Maune ve Reci') tesellisi olması için ve prestij kaybının ikmâli için saldırılmıştır.[106] Müsteşrikler bu savaşın sebebi olarak gösterilen suikast girişimlerinin varlığını kabul etmezler zira haber vahiy kaynaklıdır ve bahanedir. Watt'a göre Hz. Muhammed Medine'deki gücünü pekiştirmeyi istemektedir. Ve herhalde Âmiroğulları ile müttefikler diye, Nadîroğulları'ndan fazla diyet parası istemiştir. Buna rağmen onlar hayır dememişler, yemek hazırlamak için süre istemişler, ama o aniden kalkıp gitmiştir. Sonra da şehri terk etmelerini istemiştir. Yani savaş sebebi "tasarlanmış bir ihanet zannı"dır. İbn Übeyy'den de destek gelince sürgüne razı olmamışlar ve kuşatılmışlardır. Watt burada Huyey'in, Nadirliler'in en önde gelen şefi olduğunu, diğer şefler gibi teslime rıza göstermeyişini takdirle anlatır. [107] V. Vacca'ya göre Nadîrliler, diyeti ödemedeki zorluklara bağlı olarak, Ebû Süfyan ile ticarî ilişkiler kurmuşlardır. Hz.Muhammed de bu tehlikeli komşulardan kurtulmak için onları suikast tertiplemekle suçlamıştır.[108]

Barnaby Rogerson farklı bir görüş olarak suikast girişimini kabul eder ve bunun Ka'b b.el-Eşref'in öldürülmesinin intikamı olabileceğini bildirir.[109]

Benû Nadîrliler'in hizipleri tertib ettiğine bazı müsteşrikler değinmezlerken, bazıları da bunu topraklarını geri kazanmak için yaptıkları meşrû mücadele olarak görür.[110]

Tüm bu iddiaların tarihi rivayetlerce uygun olmadığı açıktır. Benu Nadîr ve Benu Kureyzâ savaşlarının sebepleri, diğer bölümde Huyey'in faaileyleri açısından ele alınacaktır. Bu yüzden burada tekrar edilmesi gerekli değildir.

Benû Kureyzâ'nın ise savaş esnasında ihanet etmediklerini ve tarafsız kaldıklarını öne süren müsteşrikler, onlara verilen ölüm cezası için, "katliam" "kanlı ve zalimce", "insanlık dışı" "vahşi" gibi ifadeler kullanılır.[111] Tor Andrea, H. Z.Hirschberg, Salo Baron

---

[104] Dozy, *İslam Tarihi*, 65,66
[105] Muir, William, *The Life of Mohammad, From Original Sources*, Edinburgh, 1923, s. 248-249
[106] Carl Brockellmann, *History of The Islamic Peoples*, s.25, Stillman, *The Jews of Arab Lands*, s.11-13,
[107] Watt, W.M., *Hz. Muhammed*, terc. Hayrullah Örs, İstanbul, 1993, s.156-159
[108] Vacca,V., "*Nadir",* The Encyclopaedia of Islam, Leiden, 1978, VII, 852, 853
[109] Rogerson, Barnaby, *The Prophet Muhammad*, London, 2003, s.158
[110] Rogerson, a.g.e., s.162; Watt, *Hz.Muhammed*, s. 175
[111] Kister, M. J., "*The Massacre of Benû Kureyzâ*", Jerusalem Studies in Arabic and Islam, 8. sayı, s. 61; Johnstone, *Muhammad and His Power*, s.115-117; Lewis, *The Arabs in History*, s.42,

bu katliamı şiddetle kınarlar.[112] Yahudiler'in savaş boyunca nötr oldukları, hatta Müslümanlar'a hendek kazmaları için aletler verdikleri, Huyey'in kandırmasıyla müşriklerle birlik olsalar bile karşı tarafa güvenmedikleri için eyleme geçmedikleri de kaydedilir.[113] Muir, Benu Kureyza olayı için: "Benu Kureyza katliamı, Muhammed'in hayatındaki silinmez bir ayıptır."der.[114]

Watt ve Stillman diğer müsteşrikler gibi bu katliamın tek suçlusu olarak Hz. Muhammed'i görmezler. Zira onun bu davranışına özür olarak dönemin şartlarını öne sürerler. O dönemde, o topraklarda hiçbir şeyin ayıp sayılmadığını, düşmana karşı her şeyi mübah gören bir anlayışın bulunduğunu savunurlar. Böyle olunca da Müslümanlar'dan başka bir hareket beklemezler.[115]

Kureyzâlılar'ın anlaşmalı olduğunu ve bunu Hendek'te bozduklarını iddia eden Rogerson, onlara ceza verilmemiş olması durumunda ileride tehdit oluşturacaklarını ifade eder. Eğer sürülselerdi, Nadîrliler gibi, bir yıl sonra Medine'nin düşmanlarıyla birleşip, şehre saldırırlardı der. Fakat yine de olayı dramatize etmekten ve yapılanları vahşilik olarak adlandırmaktan kendini alamaz.[116]

R.V.C. Bodley daha doğru bir bakış açısıyla, bu cezanın Müslümanlar açısından haklı gerekçeleri olduğunu savunur. Hz. Muhammed'in zaten ordusunun güçlü olmadığını, böyle ihanetleri görmezden gelseydi yarımadada İslâm'ın kalmayacağını vurgular.[117]

İsrâil Wilfenson da Kureyzâlılar'a verilen cezanın Tevrat'a uygun olduğunu, hatta Hz. Mûsâ döneminde, onun onayıyla bu cezayı verilenlerin kıssalarının da Tevrat'ta geçtiğini belirtir.[118]

Objektif yaklaşım sergileyen müsteşriklere bir örnek de Karen Armstrong'dur. Yahudiler'in cezalandırılması ve sürülmesi için Rasulullah'ın bahaneler aradığını kabul etmez. Yahudiler'in suçlarını anlatıp, onları eleştirir. Batı için Hz. Muhammed'in Medine Yahudileri ile ilişkilerini incelemenin zor olduğunu, çünkü bu konunun kendi geçmişlerindeki utanç verici gerçekleri ortaya çıkaracağını düşünür.[119]

Tüm İslâm Tarihi verilerinin, yaşanan her olayın, bahaneler olduğunu iddia etmek oryantalistlerin çoğunun olaylara taraflı baktığının en büyük göstergesidir. Yahudiler'in suçunu sabit gören pek çok veriyi inkar etmek, ravilerinin taraflı olduğunu iddia etmek, ya

[112] Stillman, *The Jews of Arab Lands*, s.15
[113] Watt, *Muhammad at Medina*, s.38, Stillman, a.g.e., s.15
[114] Muir William, *The Life of Mohammad, From Original Sources*, s. 323
[115] Watt, *Hz.Muhammed*, s.181,182 ; Stillman, a.g.e., s.16
[116] Rogerson, Barnaby, *The Prophet Muhammad*, s.165,166
[117] Havva, Said, *el-Esas*, II, 405
[118] Havva, Said, a.g.e., II, 405
[119] Armstrong, Karen, *Muhammad,* A Western Attempt to Understand Islam, London, 1991, s.182-194

da çoğunluk olan görüşleri bir yana bırakıp genel kanaatin aksi olan tek bir İslam âliminin görüşüne değer vermek araştırmacılık değil, siyaset yapmaktır. Bunların arasından çıkan tarafsız tarihçiler de onların görüşlerini bağımsızca eleştirerek doğruyu ortaya koymaktadırlar. Bazı oryantalistler'in o döneme bakış açıları, kısaca bu şekildedir.

İKİNCİ BÖLÜM
HUYEY BİN AHTAB'IN FAALİYETLERİ

1. Hicret Sonrasında Faaliyetleri

1.1. Düşmanlık Yemini

Hz. Safiye şöyle anlatmıştır:

"-Babam ve amcam Ebû Yâsir'in en sevdikleri çocuk bendim. Benimle görüşmeden diğer çocuklarıyla ilgilenmezlerdi. Rasûlullah Medine'ye gelip Kubâ'ya indiğinde, Benû Avf b. Amr memleketinde bulunan babam ve amcam, sabahleyin onu görmeye gittiler. Güneş batana kadar da dönmediler. Güneş batınca da yorgun, isteksiz, perişan bir halde döndüler. Ben her zaman yaptığım gibi onları sevinçle karşıladım. Vallahi ikisi de bana hiç iltifat etmedi. Çok üzgündüler. Amcam Ebû Yâsir babam Huyey b. Ahtab'a şöyle dedi:

-Bu o mudur?

-Evet, vallahi odur.

-Onu tanıdın ve vasıflarını gördün mü?

-Evet…

-Peki ona karşı içinde ne var? (Ne yapacaksın?)

-Vallahi sağ kaldığım müddetçe ona düşmanlık edeceğim.[120]

Rasûlullah Medine'ye geldiğinde Ebû Yâsir b. Ahtab ona gitti. Rasûlullah'ın konuşmalarını dinledi, o da kendisine bazı şeyler söyledi. Sonra kavminin yanına dönüp şöyle dedi:

"-Ey Kavmim! Bana itaat edin. Şüphesiz Allah beklemekte olduğunuz adamı size yolladı. Siz bu adama uyun. Sakın ona muhalefet etmeyin!"

Bunun üzerine Ebû Yâsir'in kardeşi Huyey, ki o zaman Yahudiler'in lideri oydu ve iki kardeş Nadiroğulları'ndandılar, Rasûlullah'ın yanına gidip oturdu. Konuşmalarını dinledi. Sonra kavmine döndü:

"-Öyle bir adamın yanından geliyorum ki, vallahi ben ona ebediyen düşman olacağım."

Kardeşi Ebû Yâsir ona:

"-Ey anamın oğlu. Bu hususta bana itaat et. Başka hususlarda bana isyan edebilirsin. Eğer bu konuda beni dinlersen helak olmazsın."

Huyey:

[120] İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 309; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III,317

"-Hayır, vallahi bu hususta sana asla itaat etmeyeceğim."

Şeytan Huyey'e galip geldi. Kavmi de onun görüşüne uydu.

İbn Kesîr: "Ebû Yâsir'in sonunun ne olduğunu bilemiyorum. Ama Safiye'nin babası Huyey b. Ahtab Rasûlullah'a azılı bir düşman oldu. Bu düşmanlığını, Kureyzaoğulları Savaşı sonunda Rasûlullah'ın önüne bir küme gibi yığılıp öldürülüşüne kadar devam ettirdi. Allah ona lanet etsin."[121] dedi.

Yahudi reisleri, Tevrat'taki Hz. Muhammed'in sıfatları hakkındaki âyetleri ve diğer bazı hükümleri gizlerlerdi. Bu sebeple kavminden hediyeler alanların, Ka'b b.el-Eşref, Ka'b b. Esed, Mâlik b. Sayf, Huyey b. Ahtab ve Ebû Yâsir b. Ahtab gibi âlimler olduğu bildirilmiştir. Aşağıdaki âyet onlar hakkında indirilmiştir:[122]

"Gerçekten, Allah'ın indirdiği Kitap'tan bir şeyi gizlemede bulunup onu az bir değere değişenler var ya, onların karınlarındaki ancak ateştir. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları günahlardan arıtmaz. Onlara elem verici azab vardır."[123] Çünkü onlar Hz. Muhammed'e tâbi olduklarında maddî üstünlüğü yitireceklerini biliyorlardı ve bu yüzden dünya refahını ahirete tercih etmişlerdi.

1.2. Ensar'ı Fakirlikle Korkutması

Ka'b b.el-Eşref'in müttefiki Kerdem b. Kays, Üsame b. Habib, Nâfi' b. Ebû Nâfi', Bahrî b. Amr, Huyey b. Ahtab, Rufa b. Zeyd b. Tâbut, Rasûlullah'ın ashâbından olan Ensar'dan bir grubun yanına gelir, oturur kalkar, onlara nasihat ederlerdi. Bir keresinde Ensar'a şöyle dediler: "Mallarınızı infak etmeyin.[124] Muhakkak ki biz, sizin mallarınızın elinizden gitmesiyle fakirliğe uğramanızdan korkuyoruz. İnfak etmekte acele etmeyiniz çünkü siz ileride ne olacağını bilemezsiniz." Bunun üzerine şu âyetler indirildi[125]: *"Onlar cimrilik ederler, insanlara cimrilik tavsiyesinde bulunurlar. Allah'ın bol nimetinden kendilerine verdiğini gizlerler. Kafirlere aşağılık bir azab hazırlamışızdır. Mallarını insanlara gösteriş için sarfedip, Allah'a ve ahiret gününe inanmayanları da Allah sevmez. Şeytanın arkadaş olduğu kimsenin ne fena arkadaşı vardır!"*[126]

Huyey ve arkadaşlarının bu hareketi, muhacirler ve ensar arasındaki kardeşliği yıkmaya yönelikti. Ensar Mekke'den gelenlere yardım etmezse İslâm ve Müslümanlar

---

[121] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 317, 318
[122] Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili,* I, 490
[123] Bakara 2: 174
[124] Yani muhacirlere mal vermeyin, yardım etmeyin.
[125] İbn Hişam, *es-Sîre,* I, 332; Taberî, *Tefsîr,* II, 530
[126] Nisa 4: 37-39

zayıflayacaktı. Yahudiler'in Medineliler'i cimriliğe teşvik etmelerinin arka planında bu sebep vardı.

1.3. Adaletle Hükmetmemesi

Benû Nadîr Yahudileri Benû Kureyzâ'dan daha haysiyetli ve şerefliydiler. Bunun için Benû Kureyzâ'dan biri, Nadîroğulları'ndan birini öldürürse, öldürülürdü. Fakat Benû Nadîr'den biri Kureyzâoğulları'ndan birini öldürürse, kendisinden yüz vesak (1 vesak = 200 kg) hurma diyet alınırdı. İbnü Zeyd'in rivâyetine göre Huyey, Nadîr'li için iki diyet, Kureyzâlı için bir diyet şeklinde hükmederdi.

Bir seferinde Benû Nadir'den biri, Benû Kureyzâ'dan birini öldürdüğü zaman, kabilesi Hz. Peygamber'in hükmüne müracaat etti. Buna işaret olarak şu âyet inmiştir[127]: *"Onlar yalana kulak verirler, haram yerler. Eğer sana gelirlerse aralarında hükmet, yahut onlardan yüz çevir; yüz çevirirsen sana bir zarar veremezler. Eğer hükmedersen aralarında adaletle hüküm ver. Allah adil olanları sever."*[128] Neticede Rasûlullah müdahele etti ve adaletle hükmedip, eşitlik getirdi. Ama Huyey ve kabilesi bu yeni durumdan hiç memnun olmadılar. Çünkü bu hükümle Nadîroğulları'nın Yahudiler arasındaki üstün konumları sona ermiş oldu.

1.4. Rasûlullah'a Çeşitli Sorular Sorması

Huyey, Rasûlullah'a bilememesi umuduyla ve Hz. Peygamber'in açığını aramak için sürekli sorular sorar veya sordururdu.

Bir gün Ebû Yâsir b. Ahtab Rasûlullah'a uğradı. Hz. Peygamber Bakara sûresinin ilk âyetlerini okuyorlardı: "Elif Lâm Mîm. Bu kendisinde hiç şüphe olmayan kitaptır." Ebû Yâsir oradan çıkıp, bir grup Yahudi'yle birlikte oturan kardeşi Huyey'in yanına geldi. İşittiği âyetleri haber verdi. "Gerçekten böyle mi duydun?" diye sordular. "Evet" dedi. Bunun üzerine Huyey ve etrafındakiler Rasûlullah'a geldiler. Ona: "Sana indirilenler arasında Elif Lâm Mîm gibi şeyler olduğu anlatılıyor. Bu doğru mu ?" dediler. Hz. Peygamber "evet" buyurdu. "Bunu sana Allah katından Cebrail mi getirdi?" diye sordular. Rasûlullah tasdik edince: "Allah senden önce Nebîler gönderdi. Senin haricindeki o nebilere meliklik müddetleri ve ümmetlerinin rızıkları bildirildi." dediler. Huyey yanındakilere dönerek:

-Elif 1, Lâm 30, Mîm 40 demektir. Bu da 71 sene eder. Siz ömrü ve rızkı 71 yıl sürecek bir dine mi gireceksiniz?

---

[127] Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili,* III, 245
[128] Mâide 5: 42

Sonra Hz. Peygamber ’e:

-Bununla beraber başkaları var mı?

Rasûlullah:

-Evet. “Elif Lâm Mîm Sâd” var.

Huyey:

-Vallahi bu daha ağır ve daha uzun. Elif 1, Lâm 30, Mîm 40, Sâd 90. Bu da 161 eder. Daha bunun gibi var mı Yâ Muhammed?

Rasûlullah:

-Evet. “Elif Lâm Râ.”

Huyey:

- Vallahi bu daha ağır ve uzundur. Elif 1, Lâm 3, Râ 200. Bu da 231 eder. Bunlardan daha var mı Yâ Muhammed?

Rasûlullah:

-Evet. “Elif Lâm Mîm Râ.”

Huyey:

- Elif 1, Lâm 30, Mîm 40, Râ 200. Bu da 271 eder.

Sonra şöyle dedi:

-Vallahi senin işin bize karışık geldi Yâ Muhammed. Senin işinin uzun mu kısa mı olacağını bilmiyoruz.

Sonra kalkıp gittiler. Ebû Yâsir Huyey’e ve yanındaki Yahudi âlimlerine:

-Siz bilmiyorsunuz. Belki Allah Muhammed için bunların tümünü birleştirmiştir. 71,161, 231 ve 271 toplam 734 yıl eder.

Yahudiler: “Onun işi bize karışık (müteşâbih) göründü.” dediler. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu:[129] *“Sana Kitab'ı indiren O'dur. Onda Kitab'ın temeli olan kesin anlamlı ayetler vardir, diğerleri de çeşitli anlamlıdırlar(müteşâbihtirler). Kalplerinde eğrilik olan kimseler, fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için onların çeşitli anlamlı olanlarına uyarlar. Oysa onların yorumunu ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar: "Ona inandik, hepsi Rabbimiz'in katındandır" derler. Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler.”* [130]

---

[129] İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 324; Taberî, Ebu Ca’fer Muhammed b. Cerîr, *Taberî Tefsiri,* terc. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, İstanbul,1998, I, 106-107
[130] Ali İmran 3: 7

Huyey fesat çıkarmak için, anlamları müteşâbih olan mukattâ harflerini yorumlayarak, yeni dine ömür biçmeye çalışmıştı. Fakat çıkan sonuç işine gelmeyince durumun karışık olduğunu bahane etmişti.

İçlerinde Huyey'in de bulunduğu bir grup Yahudi Rasûlullah'a diğer peygamberler hakkında ne düşündüğünü sormuşlardı. Rasûlullah onlara Kur'ân-ı Kerîm'den cevap verdi:

-Allah'a, bize gönderilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına gönderilene, Musa ve İsa'ya verilene, Rableri tarafından peygamberlere verilene, onları birbirinden ayırt etmeyerek inandık, biz O'na teslim olanlarız deyin.[131]

Ayette diğer rasûllerin arasında Hz. İsa'nın adı zikredilince Yahudiler İsa'yı yalanladılar.[132] Çünkü onlar tarih boyunca işlerine gelmeyen peygamberleri inkar etmişler, kitaplarını da bu doğrultuda değiştirmişlerdi. Tüm nebîlerin tek bir kaynaktan gönderildiğini kabul etmediler. Abdullah b. Selâm bu peygamberler halkasının sonu olan Hz. Muhammed'e iman edince, Huyey ve yanındakiler Abdullah'a: "Araplarda nübüvvet olmamıştır. Senin arkadaşın ise sadece bir meliktir." dediler.

Sonra Rasûlullah'a gelip Zülkarneyn hakkında soru sordular. Hz. Peygamber onlara, Allah'tan Zülkarneyn hakkında gelenleri ve Kureyş'e anlattıklarının aynısını anlattı. Bu Yahudiler, Kureyş'ten Nadr b. Haris ve Ukbe b. Ebî Muayt'ı, Zülkarneyn hakkında sorsunlar diye Rasûlullah'a gönderenlerdi.[133] Huyey gibi Yahudiler zihinlerde soru işaretleri bırakmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Bir keresinde Huyey b. Ahtab ve İlyas b. Ömer: "Fakir zenginden borç para ister." dediler. Bunun üzerine bazı Yahudiler Hz. Peygamber in huzuruna gelip: "Ey Muhammed Rabbin fakir mi ki kullarından borç istiyor?" diye sordu. Şu âyetle onlara cevap verildi[134]:

"And olsun ki, Allah: "Allah fakir; biz zenginiz" diyenlerin sözünü işitmiştir. Dediklerini ve haksiz yere peygamberleri öldürdüklerini elbette yazacağız, "Yakıcı azabı tadın" diyeceğiz."[135]

Genelde haksız yollardan elde ettikleri servetleriyle itibar ve mevkî satın alan bu Yahudiler, refah içinde olmalarını haklılıklarına yoruyorlardı. Allah'ın nimetleriyle şımarıp, Medine'de sıkıntı içindeki Müslümanlar'la dalga geçiyorlardı. Mü'minlerin

---

131 Bakara 2: 136
132 İbn Hişam, *es-Sîre,* I, 336
133 İbn Hişam, *a.g.e.,* I, 338
134 Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili,* II, 471
135 Ali İmran 3: 181

fakirliğinden, Allah'ın da –haşâ- ihtiyaç sahibi olduğu gibi bir sonuç çıkarmışlardı. Âlemlerin Rabbi'ni görmek istedikleri şekilde göstermeye çalışıyorlardı.

Bir defasında da, içlerinde Ka'b b.el-Eşref ve Huyey'in de bulunduğu bir gurup Yahudi, Rasûlullah'a: "Ey Muhammed, seni gönderen Rab nasıldır?" diye sordular. Bunun üzerine İhlâs Sûresi nazil oldu.[136] *" De ki: O Allah, bir tektir. Allah her şeyden müstağni ve her şey O'na muhtaçtır. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Hiç bir şey O'nun dengi değildir."*[137] Tabii ki bu tasvir, onların "İlah" tasvirine benzemiyordu. Ama ayetlerle verilen cevaplar karşısında, söyleyecek söz bulamıyorlardı. Mantık, bilgi ve belâgat bakımından kusursuz olan vahiy karşısında yetersiz kaldıkça da öfkeleri artıyordu. Huyey ve yanındaki alimler, toplumdaki ilmî üstünlüklerini yitirmişlerdi.

1.5. Rasûlullah'ı Eşlerinin Çokluğu Sebebiyle Tahkir Etmesi

Yahudiler Rasûlullah'ın kadınlarla evlendiğini görünce şöyle dediler: " Yemeğe doymayan ve vallahi kadınlardan başkasına arzu duymayan şu adama bakınız! And olsun ki bunun maksadı sadece kadınlardır." Onun eşlerinin çok olmasını kıskandılar ve bu yüzden onu ayıpladılar. "Eğer peygamber olsaydı kadınlara rağbet etmezdi." dediler. Bu hususta en çok ileri gidenlerinden biri de Huyey b. Ahtab'dı. Oysa, İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın hanımlarının sayısı, Hz. Peygamber'inkine göre daha çoktu. Üstelik Rasûlullah'ın çok eşinin olmasının çeşitli hikmetleri vardı.

Allah-u Tealâ da bu iddiada bulunan Yahudiler'i yalanladı ve onlara nimetlerinin Nebî'sini kuşattığını haber verdi: [138] *"Yoksa Allah'ın bol nimetinden verdiği kimseleri mi çekemiyorlar? Oysa İbrahim ailesine kitap ve hikmet verdik, onlara büyük hükümranlık bahşettik."*[139] Bu ayetle onların kıskançlıkları yüzlerine vuruldu. Aynı zamanda Hz. İbrahim'in soyundan sadece İshak (A.S.)'a değil, İsmail (A.S.)'ın soyuna da peygamberlik ve hükümranlık verildiği vurgulandı. Zaten bu durum, Huyey'in Rasûlullah'ı kabul etmemesinin en önemli sebebiydi.

2.Bedir'den Sonra Müşriklerle İşbirliği Yapması ve Putperestliği İslâm'a Üstün Tutması

Bedir Savaşı'ndan sonra Ka'b b.el-Eşref ve Huyey b. Ahtab Mekke'ye geldiler. Müşriklerle, Hz. Peygamber'i öldürmek üzere ittifak ettiler. Müşrikler onlara: "Siz eski

---

[136] Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an,* VII, 302
[137] İhlas 112: 1-5
[138] İbn Sa'd, *Tabakât,* VIII, 202; İbn Kesîr, *Tefsîr,* II,30
[139] Nisa 4: 54

ilim sahipleri ve ehli kitapsınız. Muhammed ve bizim halimiz hakkında bize haber verin." dedi. Onlar da:"Siz ne durumdasınız, Muhammed ne durumda ?" diye sordular. Müşrikler: "Biz develeri keser halka yediririz. Onları suyun üstüne süt ile sularız. Sıkıntılarını giderir, hacılara su verir akrabalarımızla ilgileniriz." dediler. "Ya Muhammed?" diye sordular. "O bizimle akrabalık ilişkisini koparmış yalnız bir hurma ağacıdır. Ona hacıları soyan Ğıfaroğulları tâbî olmuştur." Bu sözlerin üzerine Ka'b ve Huyeyy "Hayır, bilakis, siz hayırdasınız ve hidâyettesiniz." dediler.[140] İbn Dahlân, Yahudiler'in müşrikleri tatmin etmek için ilahlarına da secde ettiklerini nakletmiştir.[141]

İbn Zeyd'e göre Müşrikler'in Rasûlullah'tan hayırlı olduklarını söyleyen, özellikle Huyey'di. Taberî'ye göre bu Yahudiler belli kişiler de olabilir, bir grup da olabilir.[142] Sonuç olarak bunlar Uhud Harbi için müşrikleri kışkırtmışlardı.

3. Uhud Savaşı'nda Müşriklere Bilgi Sızdırması

Uhud savaşı sırasında Benû Nadîr, müşriklere Müslümanlar'a ait gizli sırları verdi.[143] Bu rivâyette doğrudan Huyey'in adı geçmez, ama Bedir sonrası kurdukları ittifak gereği, Nadîroğulları'nın Kureyş'e bu yardımı yapması sürpriz değildir. Üstelik böyle bir yardımın, kabile reisi olan Huyey'in bilgisi haricinde olması da düşünülemez. Yahudiler'in verdiği bu bilgiler, şüphesiz ki Hendek Savaşı'nda müşriklerin işlerine yaramıştır.

4. Benû Nadîr Gazvesi'ndeki Faaliyetleri

Kaynukalılar'ın Medine'den sürülmesi ve Ka'b b.el-Eşref'in öldürülmesi sonrasında Nadîrliler endişelendi ve kendileri için korktular.[144] Fakat Uhud savaşı onların yine cesaretlendirdi ve düşmanlıklarını, ihanetlerini açığa vurmalarına sebep oldu. Mekkeli'lerle ve Medine'li münafıklarla ittifak kurdular. Raci ve Bi'r-i Maûne felaketleri cüretlerini iyice artırdı. Böylece Hz. Peygamber'e suikast tertib ettiler.[145] Bu hareketleriyle Ka'b b.el-Eşref'in öldürülmesinden sonra yenilenen anlaşmayı bozmuş oldular. Bunun üzerine Rasûlullah ve Müslümanlar Benû Nadîr'in kalelerini kuşattı ve savaş başladı.

---

[140] Beyhaki, *Delâil,* III, 193-194; İbn Dahlân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 225
[141] İbn Dahlân, a.g.e., I, 225
[142] Taberî, *Tefsîr,* III, 21
[143] Zehebî, *Târih,* II, 151; İbn Abdilberr, el-Hafız Yusuf en-Nemrî, *ed-Dürer fî İhtisâri'l-Meğazi ve's-Siyer*, tahk. Şevkî Dayf, Kahire, 1991, s. 165
[144] Çünkü Yahudiler'e ölüm fermanı verilmiş ve Muhayyısa, Yahudi İbn Süneyne'yi öldürmüştür. İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 38,39
[145] Mubârekfûrî, Safiyyü'r-Rahman, *Peygamberimiz'in Hayatı ve Daveti, terc. İbrahim Kutlay,* İstanbul, 2006, s. 297

4.1. Rasûlullah'a Suikast Düzenlettirmesi

Benû Nadîrliler, savaştan önce Hz. Peygamber'e iki farklı suikast düzenlemişlerdi. Huyey b. Ahtab da lider olarak bu kritik kararların mimarıydı.

Bu suikastların hangisinin önce olduğuna dair bir kayıt yoktur. Hatta her iki rivâyeti de ele alan tarihçi sayısı azdır.[146] Ama iki olayın da gerçekleştiğine dair rivâyetler sağlamdır. Birini diğerine tercih etmek bizce doğru değildir.

Daha yaygın olan rivâyet şöyledir: Rasûlullah Bi'r-u Maûne olayından sonra, Amr b. Umeyye ed-Damrî'nin yanlışlıkla öldürdüğü Amiroğulları'ndan iki kişinin diyeti için Nadîroğulları yurduna gitti. Bu suikastlerden biri o zaman tertip edilmişti. Aralarındaki anlaşma gereği, Benû Nadîr'in, diyetin ödenmesine yardım etmesi gerekiyordu. Nitekim Amiroğulları ve Nadîroğulları da birbirleriyle anlaşmalı ve müttefikti. Rasûlullah Yahudiler'in yanına gelip ashâbıyla birlikte oturdu. Durumu anlattı. "Tamam Yâ Eba'l-Kâsım. Ne istersen yaparız. Bizi ziyaret etmen ve gelmen şereftir. Otur da sana yemek ikram edelim." dediler. Hz. Peygamber onların evlerinden birine dayanıp oturdu. Yahudiler yalnız kaldıkları zaman birbirlerine şöyle dediler: "Bu adamı (Rasûlullah'ı) bir daha böyle bulamayız. Kim bu evin damına çıkıp üzerine bir kaya atar da bizi ondan kurtarır?" . Amr b. Cihaş bu çağrıya uydu ve "Ben yaparım."dedi. Dediği gibi dama çıktı. O sırada Rasûlullah'a, Yahudiler'in yapmayı planladıkları şeyin haberi semâdan gönderildi. O da bir ihtiyacını gidermek için kalkmış gibi yapıp Medine'ye yöneldi. Rasûlullah'ın geç kalması üzerine ashâbı kalkıp onu aradılar. Medine'den gelen bir adama sorduklarında onun şehirde olduğunu, ve Yahudiler'in planını öğrendiler. Ashâb da Medine'ye dönünce, Hz. Peygamber Yahudiler'le harb etmek için hazırlanmalarını ve üstlerine yürümelerini emretti.[147]

Vâkıdî rivâyetine göre Yahudiler yalnız kaldıklarında, Rasûlullah'ı öldürmeyi teklif eden Huyey'di. Şöyle dedi: "Ey Yahudi Cemaati! Muhammed bize ashâbından sayıları onu bile bulmayan küçük bir grupla size geldi. (Hz. Peygamber'in yanında Ebûbekir, Ömer, Ali, Zübeyr, Talha, Sa'd b. Muaz, Useyd b. Hudayr ve Sa'd b. Ubâde vardı.) Yanında durduğu evin üstünden Muhammed'in üzerine bir taş atın ve onu öldürün. Siz

---

146 Zehebî, *Târih,* II, 149, 150 ve 151; Semhûdî, *Vefâ,* 297 ve 298; Umerî, *Medine Toplumu*, s.104

147 İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 120,121; Belâzûrî*, Ensâb,* I, 415; Vâkıdî, *Meğâzî,* I, 363, 364; İbn Sa'd, *Tabakât,* II, 57; Buharî, Meğâzî, 14; Taberî, *Târih,* II, 223,224; İbnü'l-Esîr, İzzüddin ebu'l-Hasen, *El-Kâmil fi't-Târih Tercümesi,* İslam Tarihi, terc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul., 1985, II, 162; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 125-130; Beyhakî, *Delâil,* III, 354; İbn Abdilberr, *Dürer,* 164,165; Muhammed b. Muhammed Ebu Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye Fi Dav'i'l-Kur'an ve's-Sünne*, Dımeşk, 1988, s. 399; İbn Seyyidü'n-Nâs, Fethu'd-Dîn Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed el-Endelûsî, *Uyûnü'l-Eser fî Funûni'l-Meğâzî ve'ş-Şemâil ve's-Siyer*, Beyrut, tsz., s.48,

onu şu andan daha tenha bir vakitte asla bulamazsınız. Eğer o ölürse Kureyş'ten yanına gelip ona katılan yakın ashâbı dağılır. Burada Evs ve Hazrecten olan müttefikleriniz kalır. O andan itibaren de onlara ne isterseniz yaparsınız. Siz hep böyle bir anı beklemiyor muydunuz? " Amr b. Cihaş bu teklifi kabul etti.[148]

Sellâm b. Mişkem bu fikri onaylamayıp kavmini uyardı. Rasûlullah'a vahiy ile bu suikastin haber verileceğini, böylece muahedenin bozulacağını, Yahudiler'in de mahvolacaklarını ifade etti. " Ey kavim! Bu sefer bana itaat edin ve sonraki zamanlarda isterseniz hep bana isyan edin." demesine rağmen onun sözünü dinlemediler ve kayayı hazırladılar. Rasûlullah'a bunun haberi gelip, oradan ayrılınca Huyey: "Ebu'l-Kâsım acele etti. Biz onun istediğini yapacak ve yemek ikram edecektik." dedi. [149]

Rasûlullah'ın Medine'ye döndüğü haberi gelince, Yahudiler yaptıklarından pişman oldular. Kinâne b. Suveyrâ onlara planlarının vahiyle Hz. Peygamber 'e haber verildiğini söyledi. Rasûlullah'ın gerçek peygamber olduğunu, Harun (A.S.)'ın soyundan gelmediği için onu kabul etmediklerini, oysa vasıflarının Tevrat'ta olduğunu söyledi. Suveyrâ kavmine Müslüman olmalarını teklif etti. Kabul edilmeyince de, Rasûlullah'ın onları yurtlarından çıkarmasına razı olmalarını öğütledi. Selâm b. Mişkem ise: "Ben zaten yaptığınız işten hiç hoşlanmamıştım. Muhammed bize yurdumuzdan çıkmamız için haberci gönderecektir. Ey Huyey! Onun sözünün sonunu bekleme. Çıkıp gitmeyi nimet bil ve onun beldesinden çık!" dedi. Huyey de: "Öyle yapacağım, çıkıp gideceğim." dedi.[150]

Diğer suikast olayı ise Mekke'li müşriklerin tehditleri üzerine gelişti. Müşrikler Bedir'den sonra Medine'deki münafıklarla, Evs ve Hazrec'ten olan putperestlere, Rasûlullah'ı yurtlarından çıkarmazlarsa onları öldüreceklerine dair bir mektup yolladılar. Hz. Peygamber bunun haberini alınca duruma müdahele etti ve Kureyş'in girişimini boşa çıkardı. Bunun üzerine müşrikler Yahudileri tehdit ettiler. "Siz silah ve kale sahiplerisiniz. Ya vatandaşımızla (Rasûlullah'la) savaşırsınız, ya da size neler ederiz. Bizimle kadınlarınız arasında ancak halhalları kalır." dediler. Böylece Benû Nadîrliler tuzak kurmak için toplandı. Rasûlullah'a : "Ashâbından 30 kişi ile birlikte karşımıza çık. Bizden de 30 din adamı çıksın. Orta bir yerde buluşalım. Âlimlerimiz seni dinlesinler. Eğer tasdik ederlerse ve iman ederlerse biz de iman edelim." diye haber gönderdiler. Oysa Yahudi âlimleri silahlıydı ve tartışma esnasında Rasûlullah'ı öldüreceklerdi. Bu Yahudilerden biri ile evli olan bir Arap kadını, Ensar'dan olan kardeşi ile Hz. Peygamber 'e haber gönderdi.

[148] Vâkıdî, *Meğâzî.*, I, 364
[149] Vâkıdî, a.g.e*.,* I, 364
[150] Vâkıdî, a.g.e, I, 365,366

Ertesi gün sabah olunca Hz. Peygamber Nadîroğullarını kuşattı ve şöyle buyurdu: "Vallahi siz benimle anlaşma yapmadıkça ben size güvenmem." Nadiroğulları anlaşmaktan, ahitleşmekten kaçındılar. O gün Rasûlullah onlarla savaştı. Benû Kureyzalılar bu savaş sırasında Müslümanlar'ı arkadan vurmaya hazırlandılar. Rasûlullah da ertesi sabah Nadîrliler'i bırakıp Kureyzâlıların üstlerine yürüdü. Onları anlaşma yapmaya davet etti. Benû Kureyzâ anlaşmaya razı olunca onlarla ahidleşip, tekrar Nadîroğullarının üzerine yürüdü ve onlarla savaştı. Sonunda develerin taşıyabileceği kadar mallarını alıp, yurtlarından sürüldüler.[151]

4.2. Sürgün Emrine Uymayıp Savaşı Başlatması

Rasûlullah'ın ashâbı Medine'ye dönünce onu, Yahudiler'e, Muhammed b. Mesleme'yi elçi olarak gönderirken buldular. Muhammed b. Mesleme Yahudiler'e, yurtlarından çıkıp gitmeleri emrini götürüyordu. Muhammed Yahudiler'in yanına varınca onlara Hicret öncesi yeni çıkacak Nebî'nin yani Hz. Peygamber 'in özelliklerini sayıp, Araplar'ı kendi dinlerine davet ettiklerini hatırlattı. Onlar da Muhammed b. Mesleme'ye, Tevrat'ta geçen özellikleri taşıyan rasulün Hz. Muhammed'in olmadığını söyleyip, gerçeği inkar ettiler. Muhammed b. Mesleme de onlara Amr b. Cihaş'ın yaptıklarını ve anlaşmayı nasıl bozduklarını haber verdi. Medine'yi terk etmeleri için Rasûlullah'ın on gün mühlet verdiğini bildirdi. Yahudiler sustular ve bir şey söyleyemediler.[152]

Nadîrliler yolculuk için hazırlık yaparlarken, Abdullah b. Übeyy onlara elçi gönderip, yurtlarını terk etmemelerini, adamları ve başka 2000 kişiyle yardıma geleceğini haber verdi. Kurayzâlılar'ın ve Ğatafanlılar'ın onları bırakmayacaklarını söyledi. Fakat Benû Kureyzâ lideri Ka'b b. Esed, Müslümanlar'la arasındaki anlaşmayı bozmayacağını bildirip, yardım etmedi. Abdullah b. Übeyy, Huyey'e birkaç kez haberci gönderdi. En sonunda Huyey: "Muhammed'e haber göndereceğim ve yurdumuzu, mallarımızı bırakıp çıkmayacağımızı bildireceğim."dedi. Huyey, İbn Übey'in sözlerinden dolayı hırslanmıştı. Şöyle dedi: "Kalemizi tamir ederiz. Sonra dilediğimiz kadar mal, yiyecek sokarız. Çıkmaz yollarımızı (geçitlerimizi) tutarız. Kaleye taş taşırız. Üstelik bir yıllık yiyeceğimiz ve su kaynaklarımız var. Kalemizde hiçbir şeyden korkmayız. Muhammed'in bir yıl boyunca kuşatmaya devam edeceğini mi düşünüyorsunuz? Ben böyle düşünmüyorum."

---

[151] Ebû Dâvud, Harac, 22-23; *Hamîdullah, Muhammed, Hz. Peygamber'in Savaşları,* terc. Nazire E. Yurter, İstanbul., tsz. s. 104-106
[152] Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 366, 367; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 57

Selâm b. Mişkem yine Huyey'e karşı çıktı. Yanlış yaptığını, bu görüşünde ısrar ederse ona tabî olanlarla birlikte ayrılacağını söyledi. Sırf Hârun (A.S.)'ın soyundan olmadığı için Rasûlullah'a iman etmediklerini hatırlattı. Mallarını kaybetmeden Medine'den ayrılma emrine uymaları gerektiğini, yoksa mahsullerinin ve topraklarının kaybedilmesinin, şereflerinin kaybedilmesi demek olduğunu iddia etti. Kuşatılmaları durumunda yenileceklerini hatta öldürüleceklerini izah etti. Huyey: "Muhammed bizi asla kuşatamaz. Yenilir. Galip gelmeye fırsat bulamadan döner gider. Abdullah b. Übeyy bana hiç görmediğin, düşünmediğin şeyler vaadetti." dedi. Sellâm, İbn Übeyy'in asla yardım etmeyeceğini söyleyip, Kaynukalılar'a da yardım va'dettiğini ama hiçbir şey yapmadığını hatırlattı. Huyey Sellâm'ın söylediklerine râzı olmadı ve "Nefsim Muhammed'e düşman olmaktan ve onunla savaşmaktan başka bir şey istemiyor." dedi. Sellâm: "Vallahi bu halin topraklarımızdan sürülmemize, mallarımızın gitmesine, şerefimizin yitirilmesine ya da savaşçılarımızın öldürülmesine ve zürriyetimizin esir edilmesine sebep olacak." dedi. Yahudiler'in arasındaki bir deli bile Huyey'e: "Sen uğursuz bir adamsın. Nadîroğullarını helâke uğrattın." dedi. Huyey kızdı: "Tüm Benû Nadir beni sözle yaraladı, bu deli adam bile …" dedi. Yahudiler deliyi oradan uzaklaştırıp Huyey'e: "Biz sana tâbîyiz ve asla muhalefet etmeyeceğiz." dediler.

Huyey "Yurdumuzu ve mallarımızı asla bırakmayacağız. Elinden geleni yap." diye kardeşi Cüdey b. Ahtab'ı, Rasûlullah'a gönderdi. Ayrıca kardeşine İbn Übeyy'e de uğrayıp durumu anlatmasını ve yardım istemesini tenbihledi. Rasûlullah Huyey'in gönderdiği haberi alınca tekbir getirdi. Ashâbı da getirdi. Cüdey, İbn Übeyy'e gittiğinde oğlu Abdullah'ın Rasûlullah'ın savaşa çağıran münadisinin sesiyle zırhını ve silahını alıp gittiğine şahit oldu. Yani İbn Übeyy oğluna bile hükmedemiyordu. Cüdey bunu görünce münafıkların yardımından ümidi kesildi. Huyey'in yanına dönünce de durumun kötü olduğunu söyleyip görüşünü bildirdi. İbn Übeyy hakkında da "Onda hayır görmedim." dedi.[153]

Diğer yandan Nadîrliler'in kaleyi terk etmeyip, savaşı tercih etmeleri Müslümanlar için zor ve tehlikeli bir durum oluşturdu. Arap kabileleri aleyhlerindeydi, gönderilen elçiler öldürülmüştü. Ama müsamaha gösteremezlerdi. Çünkü Bi'r-i Mâune gibi facialaın tekrarlanmaması için baskın ve tuzak gibi suçları cezasız bırakmamaları gerekiyordu.[154]

---

[153] Vâkıdî, *Meğâzî,* I, 368-370
[154] Mubârekfûrî, *Peygamberimiz'in Hayatı ve Daveti,* s.298

Kuşatma 6 gece[155] veya 15 gün sürdü.[156] Kalelerinden Müslümanlar'ın üzerine taşlar ve oklar atarak direndiler. Abdullah b. Übeyy'in yardımı gelmeyince Sellâm b. Mişkem ve Kinâne b. Suveyrâ, Huyey'e: "İbn Übeyy'in umduğun yardımı hani nerede?" demeğe başladılar. Huyey de: "Ne yapayım. Bu kaderimize yazılmış şiddetli bir savaştır." diyordu.

Hakikaten İbn Übeyy hiçbir yardım yapmadı. Böylece Yahudiler'in korkuları arttı ve dirençleri kırıldı.[157]

Yahudiler'in ümitleri iyice kesilsin diye Hz. Peygamber onların hurmalarının bir kısmını kestirdi ve yaktırdı.[158] Bu durum onları perişan etti. Yahudi kadınları dövünüp ağladılar.

Bunun üzerine şu ayet indirildi: *"Hurma ağaçlarından her neyi kesmişseniz veya kökleri üzerinde dimdik neyi bırakmışsanız, (bu) Allah'ın izniyledir ve fasık olanları alçaltması içindir."*[159] Bu âyetle harp esnasında düşmana ait ağaçları kesmek, malları deforme etmek helal kılındı. Bu yeni bir harp kuralıydı. Sahabilerden iyi cins hurmaları kesenlerin de, Müslümanlar'a kalacak diye kötü cinsleri kesenlerin de, hepsini kesmeyip bir kısmını bırakanların da eylemleri onaylanmış oldu. Ve Yahudiler'in Rasûlullah'ı fesat ve bozgunculukla suçlamalarına bu âyetle cevap verildi.[160] Zira düşmanın bölgesinde savaş nedeniyle tahribat yapmak, yeryüzünü ifsad etmek değildi.[161]

Huyey Rasûlullah'a elçi yollayıp: "Ya Muhammed! Hani sen fesadı nehyederdin? Niye hurmaları kesiyorsun? Tamam, biz senin istediğini yapıp yurdundan çıkacağız." dedi. Rasûlullah: " Ben senin bu dediğini bugün kabul etmiyorum. Ancak develerinizin taşıyabileceği kadar mal alıp çıkar gidersiniz." buyurdu. Sellâm, Huyey'e: "Kabul et, yazıklar olsun sana! Yoksa daha kötüsünü kabul edersin." diye çıkıştı. Huyey: "Bundan daha kötü ne olabilir?" diye sordu. Sellâm da: "Kadın ve çocuklarımızın esir edilmesi, tüm mallarımıza el konulup öldürülmemizdir. Artık bu mallar (kaybettiklerimiz) önemli değildir. Bu işe devam edersek ölüm ve esaret vardır." dedi. Huyey bu teklifi kabul etmekten birkaç gün kaçındı. Fakat yanındakilerden Yâmin b. Umeyr ve Ebû Said b. Vehb, Müslüman oldu, kaleden inip ve mallarını canlarını kurtardılar. Onlardan sonra tüm

---

155 İbn Hişam, *es-Sîre,* II,121
156 Belâzûrî, *Ensâb,* I, 415; *Vâkıdî*, *Meğâzî* I, 374
157 İbn Hişam, *a.g.e.*, II,121
158 İbn Hişam, a.g.e., II,121; Buharî, Meğâzî, 14
159 Haşr,5
160 Vâkıdî,a.g.e., II, 373; Taberî, *Tefsîr*, VIII, 228,229
161 Mevdûdî,, *Tefhimü'l-Kur'an*, VI, 202

Yahudiler teslim oldular ve kalelerinden indiler.[162] Huyey Müslüman olanların sayılarının daha da artmasından korktuğu için daha fazla geç kalmadı.

Huyey b. Ahtab teslim olunca, Rasûlullah ile onun aleyhine kimseye yardım etmeyeceğine dair anlaştı. Ve sözünde duracağına dair Allahu Teâlâ'yı kefil gösterdi.[163]

Yahudiler'in Medine'den çıkarılma işiyle Muhammed b. Mesleme görevlendirildi. Bazıları Müslümanlar oturmasın diye evlerini yıktılar. Alabilecekleri her şeyi develere yüklediler. Kadınları en güzel elbiselerini giyindi. Şarkılar söyleyerek, ihtişamla Medine'den ayrıldılar.[164] Uğradıkları yenilginin üzüntüsünü belli etmemek için böyle yapmışlardı.

Benû Nadîr o güne dek hiç sürgüne uğramamış bir kavimdi. Bu yüzden Haşr Sûresi 2. ayette, onaların şehirden çıkarılmasına "ilk sürgün" denmektedir.[165] Bunlar daha önce böyle büyük çaplı bir yenilgi tatmadıkları için çok mağrurdular. Dolayısıyla savaşın sonucu Müslümanlar'ı bile hayrette bırakacak bir zafer oldu. Nadîrliler de saygınlıklarına ve güçlü kalelerine güvendiler ama giderken evlerini kendi elleriyle yıktılar. Onlar evlerinin bir kısmını yıktıktan sonra kalanları da Müslümanlar, onların Arabistan Yarımadası'ndan izlerini silmek için yerle bir ettiler.[166] Benû Nadîr Yahudileri sürülmemiş olsalardı dünyada cezaları ölümdü. Suikaste ve imzalanmış anlaşmaların ihlâline karşılık sürgün, müsamahalı bir cezaydı.

Yahudiler Şam'a ve Hayber'e göçettiler. Huyey b. Ahtab, Sellâm b. Ebi'l Hukayk, Kinâne b. Rebi' b. Ebi'l-Hukayk gibi eşraf Hayber'e yerleşti. Oranın ehli bunlara itaat ettiler ve saygı gösterdiler. [167] Yani Huyey artık Hayber Yahudileri'nin de liderlerindendi.

Yahudiler'den kalan mal ve silahları Rasûlullah Bedir'de olduğu gibi taksim etmedi. Çarpışma olmadığı için ve Yahudiler kendiliğinden teslim oldukları için ganimet fey sayıldı ve Hz. Peygamber 'in tasarrufuna verildi. O da ensarla istişare etti ve onların da dileğiyle malları muhacirlere dağıttı.[168]

Bu savaş H. 4. yılda Rebîulevvel ayında olmuştu.[169] Savaş sonunda Abdullah b. Ravâhâ ya da Ka'b b. Mâlik'e nisbet edilen bir şiirde Nadîroğulları'nın Medine'den çıkışı şöyle anlatılır:

---

[162] Vâkıdî, *Meğazî,* I, 373, 374
[163] Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân*, 30
[164] Vâkıdî, a.g.e., I,, 373, 374
[165] Zehebî, *Târih*, II, 149
[166] Zuhaylî, Vehbe, *Tefsirü'l-Münir*, terc. Hamdi Arslan…,İstanbul, 2005, XIV, 351
[167] İbn Hişam, *es-Sîre*., II,121
[168] Vâkıdî, a.g.e., I, 377-379
[169] İbn Hişam, a.g.e., II,120; Belâzûrî, *Ensâb,* I, 415; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 57

Sellâm ve İbn Sa'ye kahırlarından helâk oldular,
İbn Ahtab da ölümlere zelil bir halde götürüldü.[170]

İbn Hişam'a göre Haşr Sûresi bütünüyle Benû Nadîr Gazvesi için nazil olmuştu.[171] Allah (C.C.) Nadîroğulları olayını kendi kitabında indirdiği tam bir sûre ile tescil etmiştir. Bu yüzden Nadîr olayı asırlar boyu Müslümanların ibret almaya ve öğrenmeye muhtaç oldukları emsalsiz olaylardan biridir.[172] Nitekim Haşr Sûresi'ne Nadîr Sûresi de denilmiştir.[173] Nadîr savaşının da en önemli aktörü Huyey b. Ahtab'dır.

5. Hendek Savaşındaki Konumu

Huyey b. Ahtab'ın Hendek Savaşı'ndaki konumu çok önemlidir. Bu savaş için çeşitli kabileleri ikna etmiş, onlarla Medine'ye gelmiştir. Savaş esnasında, Müslümanlar'ı arkadan vurmaları için Benû Kureyzâlılar'ı kandırmış, Kureyzâ ve Kureyş arasında elçilik yapmıştır. İki tarafın ittifaklarını korumak için elinden geleni yapmış ve Kureyşliler'e yiyecek taşımıştır. Şimdi ayrıntılarıyla Huyey'in harp esnasındaki faaliyetlerine değinelim.

5.1. Hendek Savaşı İçin Hizipleri Oluşturması

Hendek Savaşı'nın sebebi bir grup Yahudi'nin, Mekkeliler'i savaşa davet etmesidir. Mekke'ye gidenlerden bazıları şunlardı: Huyey b. Ahtab, Sellâm b. Ebi'l Hukayk, Kinâne b. Ebi'l-Hukayk, er-Rebi' b. er-Rebi' b. Ebi'-Hukayk, Hevze b. Ebi'l-Hukayk, Sellâm b. Mişkem, Hevze b. Kays el-Vailî, Ebû Ammar el-Vailî ve Ebû Amir Râhib. Bunlar Kureyşliler'e: "Bizler Muhammed'in kökünü kazıyana dek sizlerle birlikteyiz." dediler.[174] Ebû Süfyan onlara kesin kararlı olup olmadıklarını sordu. "Evet" dediler. "Biz Muhammed'e düşmanlık etmek ve onunla savaşmak için müttefikiniz olmaya geldik." Ebû Süfyan da : "Öyleyse hoş geldiniz, En sevdiğimiz insanlar Muhammed'e düşmanlıkta yardımcı olanlardır." diye karşılık verdi. Yahudiler: "O halde Kureyş'in içinden 50 adam çıkar. Sen de içlerinde ol. Sonra hepimiz Allah'a birbirimizden ayrılmamak üzere yemin edelim. Ve tek bir adamımız kalana dek bu adam hakkında söz birliği yapalım." dediler. İki taraf da dedikleri gibi yapıp, anlaştı ve akitleştiler.[175]

---

[170] İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 128
[171] İbn Hişam, a.g.e. , II,121
[172] Havva, Said, *el-Esas fi's-Sünne Sîratü'n-Nebeviyye*, terc. A. Ali Ural, Orhan Aktepe, M. Ahmed Varol, H. Ahmet Özdemir, Recep Çetintaş, İstanbul, 1991, II, 368
[173] Buhârî, Meğâzî, 15
[174] İbn Hişam, a.g.e., I, 333 ve II, 135, Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 441; Taberî, *Tefsîr,*VI, 476
[175] Vâkıdî, *a.g.e.*, II, 441

Kureyşliler Yahudiler'e: "Ey Yahudi topluluğu, sizler ilk ehl-i kitapsınız ve Muhammed'le aramızdaki ihtilâfı bilirsiniz. Bizim dinimiz mi hayırlıdır, onunki mi? Bizler Beyt'i mâmur ederiz, ona kurbanlar keseriz, hacılara su dağıtırız ve putlara taparız." diye sordular. Onlar: "Hayır, bilakis siz daha doğru yoldasınız. Siz hakikate ondan daha yakınsınız." Bunun üzerine şu âyetle Yahudiler kınandı:[176]: *"Kendilerine kitap verilmiş olanların, puta ve şeytana kanıp, inkar edenlere: "Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadırlar" dediklerini görmedin mi?"* [177]

Yahudiler bu sözleri Kureyşliler'e söyleyince, onlar çok sevindiler ve Rasûlullah'la savaşmak için gayrete geldiler. Toplandılar ve savaş hazırlıklarına başladılar. [178]

Yahudiler Kureyş'ten sonra Ğatafanlılar'ın yanına gidip Hayber'in hurma mahsulünün yarısını vermeyi va'd ederek, onları da saflarına kattılar.[179] Benû Sa'd'ları ve Benû Esed'leri de harbe davet ettiler.[180]

İttifaka katılan Kureyş, Ğatafanlılar, Benû Esed, Benû Fezâre, Eşca'lılar, Benû Mürre, Benû Süleym ve Benû Kinâne, toplam onbin kişi olarak birleşip yola çıktı.[181]

Rasûlullah bunu duyunca Medine etrafında şehri savunmak için hendek kazdırmaya başladı.[182] Kurayzâoğulları'ndan bazı kazma aletleri ödünç alındı. Sel' Dağı'nın ön tarafı kazı için uygun bulundu.[183] Arkalarını dağa verecekler ve 3000 kişilik kuvvetleriyle, hendek gerisine çekilip savunma savaşı yapacaklardı. Karargâh Sel' Dağı eteğine kuruldu.[184] Şehrin diğer kısımlarındaki taşlık alandan düşmanın girmesiyse mümkün değildi.

Bu büyük hendeğin kazımı çok zahmetliydi. Uzunluğu yaklaşık 5000 zira' (3000 m.), derinliği 7-10 zira' (4-6m), genişliği 9 zira' (5,5 m) idi.[185] Üstelik Rasûlullah ve ashâbı, şiddetli açlık, kıtlık ve soğukla baş etmeye çalışıyorlardı. Hz. Peygamber ve bazı mü'minler açlıktan karınlarına taş bağlıyorlardı. Bu arada Rasûlullah kendisine ikram edilen az bir yemeği ya da hurmayı tüm ashâbına yetirme mucizesi göstermişti.[186] Kazım işi esnasında kimse'nin kıramadığı bir kayayı parçalarken, Allahu Tealâ, Efendimiz'e

---

[176] İbn Hişam, es-Sîre, I, 333 442 ve II, 135; *Vâkıdî,* Meğâzî*,* II, 442
[177] Nisa 4: 51
[178] Belâzûrî, *Ensâb*, I, 427
[179] Belâzûrî, a.g.e., I, 427; İbn Hişam, a.g.e.,II, 136
[180] Taberi, a.g.e., VI, 476 ; Diyarbekrî, *Târîhu'l-Hamîs,* I, 460
[181] Vâkıdî, a.g.e., II, 443, 444; İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 136
[182] İbn Hişam, a.g.e.,II, 136
[183] Vâkıdî, a.g.e., II, 445
[184] İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 139
[185] Zuhaylî, Vehbe, *Tefsîru'l-Münir*, XI, 272
[186] Buhârî, Meğâzî, 31,

İran'ın, Bizans'ın ve Yemen'in feth edileceğini gösterdi.[187] Bu gibi olaylarla Müslümanlar'ın moralleri yükseliyordu ama şartlar çok ağırdı. Bir yandan da münafıklar bu zahmetli işten kaytarmak için Rasûlullah'a bir şeyleri bahane edip kaçıyorlardı.[188] Bu şartlar altında Hendek kazımı 6 gün sürdü.[189] Ebû Süfyan komutasındaki Kureyş ordusu, Arap olan, olmayan onbin kişi ile hendek önüne gelip üç karargah kurdular.[190] Ordunun ilk kolu Uyeyne b. Hısn liderliğindeki Ğatafanlar'dı. İkinci kolları Tuleyhâ b. Huveylid komutasındaki Esedoğulları'ydı. Diğeri ise Ebû Süfyan önderliğindeki Kureyş ve onlara tâbi olanlardı.[191] Bunlar Medine önlerine gelip de hendekle karşılaşınca şaşırdılar. Böylece savaş başladı.

5.2. Savaş Esnasında Benû Kureyzâ'yı Müşriklerle İşbirliğine İkna Etmesi

Huyey b. Ahtab, Ebû Süfyan'ın ordusundaydı. Onlarla birlikte Medine'ye gelirlerken yolda Ebû Süfyan'a: "Muhakkak ki kavmim Benû Kureyzâ sizin yanınızdadır. Onların pek çok zırhları, silahları ve 750 kişilik bir kuvvetleri vardır." dedi.[192] Medine'ye yaklaştıklarında Ebû Süfyan Huyey'e : "Muhammed'le aralarındaki anlaşmayı bozmaları için kavmine git." dedi ve onu Kureyzâ yurduna gönderdi.[193]

Huyey Benû Kureyzâ yurduna gittiği zaman Yahudiler onu evlerine almadılar.[194] O da liderleri Ka'b b. Esed'in evine yöneldi. Ka'b'ın ve kavminin Rasûlullah ile saldırmazlık ahdi ve akdi vardı. Düşman kabilelere yardım etmeme üzerine anlaşmışlardı. Ka'b b. Esed, Huyey'in geldiğini duyunca kale kapısını kapattırdı. Huyey izin istediyse de kapıyı açmadılar. Bunun üzerine dışarıdan bağırdı:

-Yazıklar olsun sana Ey Ka'b! Bana kapıyı aç.

-Sana yazıklar olsun ey Huyey! Sen uğursuz ve kötü bir adamsın. Benim Muhammed'le kesin anlaşmam var. Ve onunla aramı bozmayacağım. Çünkü ondan vefa ve sadakattan başka bir şey görmedim.

-Yazıklar olsun. Aç kapıyı konuşalım.

-Açmıyorum.

-Sen bunun için değil, yemeğini yememden korktuğun için açmıyorsun.

Huyey bunu söyleyince Ka'b kızdı ve kapıyı açtı. Huyey:

---

[187] İbn Hişam, es-Sire, II, 138
[188] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 166
[189] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 67
[190] İbn Hişam, a.g.e.,II, 136; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 443, 444
[191] Taberî, *Tefsîr*, VI, 476
[192] Vâkıdî, a.g.e., II, 454
[193] Vâkıdî, a.g.e., II, 454; İbn Sa'd, a.g.e., II, 67
[194] Vâkıdî, a.g.e., II, 455

-Ey Ka'b. Sana zamanın izzetini ve yüksek bir deniz getirdim. Ululları ve kumandanlarıyla Kureyş'i ayağına serdim. Onları Rûme sellerinin toplandığı yere indirdim. Ğatafan'ı da soyluları ve kumandanlarıyla birlikte getirdim. Onları da Uhud'un yanındaki Zeneb-i Nakmâ'ya indirdim. Hepsi benimle, Muhammed'in kökünü kurutmadan ayrılmayacaklarına dair anlaştılar.

-Vallahi sen bana zamanın zilletiyle ve susuz, şimşek çakan, yıldırım yapan bir bulutla geldin. Gerçekteyse onda hiçbir şey yoktur. Kuraktır. Yazık ey Huyey! Ben Muhammed'den sadece vefâ ve sadâkat gördüm. [195]

Ka'b b. Esed kavminden çekiniyordu. Onlara danışmak için Huyey'den zaman istedi. Huyey ahit ve akit yetkisinin onda olduğunu söyleyip, Ka'b'ı istişâreden vazgeçirdi. Ka'b müşriklerin yenilmesi durumunda Huyey'in gidip, onları Rasûlullah'la yalnız bırakmasına dair endişeleri vardı. Huyey onun bu endişesini giderdi ve böyle bir şey olursa onlarla birlikte kalelerine gireceğine ve aynı kaderi paylaşacaklarına dair yeminler etti.[196] Ve onu kandırmadan gitmedi. En sonunda Ka'b yumuşadı. Huyey ondan Allah adına söz aldı ve anlaştılar. Böylece Ka'b Rasûlullah'la arasındaki anlaşmayı bozdu. [197] Huyey eski anlaşmanın metnini getirtti ve onu yırtıp attı. Kabilesi Ka'b'ın evinin etrafında toplanmış, neler olacağını bekliyorlardı. Anlaşmayı bozduğunu haber alınca kızdılar ve tepki gösterdiler. Ka'b b. Esed onların önde gelenlerinden 5 kişiyi çağırdı ve ikna etti. Huyey'in ona söylediklerini ve vaat ettiklerini onlara da anlattı. Kureyzâlılar, Huyey'e, yenilmeleri halinde onları yalnız bırakmaması için tekrar yeminler ettirdiler.[198]

Ayrıca Huyey Benû Kureyzâ adına müşriklerle işbirliği anlaşması imzaladı. Yanına Ebû Lübâbe'yi alarak Kureyş'e gitti. Anlaşma maddeleri için Yahudi tarafının şartı, kendilerine 70 kişilik Kureyş eşrafından bir grubun verilmesi ve savaş boyunca yanlarında kalmalarıydı. Buna karşın Yahudiler de savaş sona erene kadar on gece, müşriklerle beraber Müslümanlar'a karşı savaşacaklardı. Müşrikler için silah tedârik edeceklerdi. Ve ordunun diğer ihtiyaçlarının karşılanması için pazarlarını onların bulunduğu yere nakledeceklerdi. Benû Kureyzâ sözünü tuttu ve 10 gün savaştı. Pazar nakledildi ve orduya silah temin edildi.[199] Huyey ordu aç kalınca onlara develerle bizzat yiyecek taşıdı.[200]

---

[195]İbn Hişam, *es-Sîre*,II, 139,
[196] Vâkıdî, *Meğâzî,* II, 456
[197] İbn Hişam, a.g.e.,II, 139,
[198] Vâkıdî, Meğâzî, II, 456,457
[199] el-Halebî, Ali b.Burhânuddîn, *İnsânu'l-Uyûn fî Sîrati'l-Emîni'l-Me'mûn*, Beyrut, tsz., II, 119
[200] Vâkıdî, *Meğâzî*, Kahire Baskısı, Abbas Şirbinî Neşri, 1948, s.292,293 (Asım Köksal, İslam Tarihi'nden naklen, XII, 233 ve 252) ; el-Halebî, Ali b.Burhânuddîn, *İnsânu'l-Uyûn fî Sîrati'l-Emîni'l-Me'mûn*, Beyrut, tsz., II, 119

Huyey'in Ka'b b. Esed'i kandırdığı ve Kureyzâlılar'ın anlaşmayı bozduğu haberi ulaşınca, Hz. Peygamber olayın doğruluğunun araştırılmasını istedi. Zübeyr b. Avvam, Yahudiler'in kale ve yollarını onardıklarını, hayvanlarını topladıklarını ve tâlim yaptıklarını gördü ve gelip Hz. Peygamber 'e anlattı. Rasûlullah onlara bir kez de içlerinde Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubâde gibi liderlerin de bulunduğu Ensar'ın önde gelenlerinden bir grubu Kureyzâ yurduna gönderdi. Onlar gidip durumu yerinde değerlendirdiler ve ihanete uğradıklarını gözleriyle gördüler. Kureyzâlılar'a Benû Nadîr'den daha zayıf oldukları günleri, diyetlerinin yarı yarıya olduğunu, Kaynukalılar'ın sonlarını hatırlatınca Ka'b b. Esed ve yanındakiler küfürler edip, küstah ve saldırgan bir tutum içine girdiler. *"Eğer bir topluluğun anlaşmaya hıyanet etmesinden korkarsan, sen de onlara karşı anlaşmayı bozarak aynı şekilde davran. Doğrusu Allah hainleri sevmez."*[201] hitabına sebep Kureyzâlılar'ın bu yaptıklarıydı.[202]

Haber Müslümanlar'ın arasında yayıldığı zaman dertleri, endişeleri arttı, korkuları şiddetlendi. Her yandan düşmanla sarılmışlardı. Münafıkların da tesiriyle türlü zanlara vesveselere kapılıyorlardı.[203] Münafıklar baskın korkusuyla tuvalet ihtiyaçlarını görmekten bile korkarlarken, Allah'ın yardımının ve Rasûlullah'ın müjdelediği fetihlerin bir hayal ve aldanma olduğunu iddia ediyorlardı.[204] Bunlar bir yandan Müslümanlar'ı savaşmamaları ve Rasûlullah'ı yalnız bırakmaları için kışkırtıyor, kendileri de savaştan kaçmak için arkalarında bıraktıkları ailelerinin korumasız olduğunu iddia ediyorlardı.[205]

Kureyzâlılar'ın İlk hamlesi Medine'ye gece baskını düzenlemek oldu. Bunun için Huyey b. Ahtab'ı Kureyş'e ve Ğatafan'a gönderip, 100'er savaşçı istediler. Haber Rasûlullah'a ulaşınca çok üzüldü, derdi ağırlaştı. Medine'yi tekbir getirerek beklemeleri için ashâbından 500 kişiyi gönderdi. Artık böyle baskınlar yapmalarından endişe edildiği için, Yahudiler'in sık sık kontrol edilmesi gerekiyordu. Hz. Peygamber Havvat b. Cübeyr'i bunun için yolladı.[206]

Yahudiler'den Nebbaş b. Kays ve beraberindeki 10 kişi de gece baskını yapmaya yeltendiler ama Müslümanlar tarafından geri püskürtüldüler.

Bir keresinde de kadın ve çocuklara saldırmak için casus gönderdiler. Eğer Müslümanlar tarafından onları koruyan bir birliğin olmadığını sezselerdi bu saldırıyı

[201] Enfal 8: 58
[202] Belâzûrî, *Ensâb*, I,434
[203] Ahzâb 33: 10-11; İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 139, 140; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 457-459
[204] İbn Hişam, a.g.e., II, 140; Ahzâb,12
[205] İbn Hişam, a.g.e., II, 140; Ahzâb,13
[206] Vâkıdî a.g.e., II, 460

yapacaklardı. Rasûlullah'ın halası Safiyye b. Abdi'l-Muttalip, bu casusu tek başına öldürdü ve tehlikeyi önledi.

Hz. Ebûbekir(R.A) bu konuda: "Medine'deki ailemiz hakkındaki endişemiz ve korkumuz, Kureyş ve Ğatafan'a duyduğumuz korkudan fazlaydı." demiştir.[207]

Rasûlullah ve ashâbı harbin şiddetinden bazı namazlarını vaktinde kılamadı ve kazaya bıraktılar.[208] Hendeğin dar yerlerinden geçmek için fırsat kollayan müşrikler için nöbet tutuldu, zaman zaman taş ve ok atarak mukabele edildi.[209] Ama hendeği geçebilen birkaç kişi haricinde müşriklerle çarpışma olmadı.

Rasûlullah hiziplerin dağılması için Ğatafan liderlerinden Uyeyne b. Hısn ve Mürreoğulları reisi Avf b. Ebi Hâris'e, Medine hurma ürününün üçte birini teklif etti. Ensar liderleri buna razı olmadılar. Müşrikken yapmadıklarını, İslâm'la şereflenmişken yapmayı uygun görmeyip, kafirlerle cihad etmeği yeğlediklerini ifade ettiler.[210] Ensarın kararlılığını gözleriyle gören Ğatafanlılar'ın moralleri bozuldu.

Ümmü Seleme (R.A.) bizzat gördüğü savaşları sayıp şöyle demiştir: Rasûlullah'a Hendek Harbi kadar yorucu ve korkutucu gelen (bu kadar zor bir savaş daha) görmedim.[211] İşte bu soğuk savaşın oluşmasında ve harp esnâsında Yahudiler'in bu denli tehlikeli hale gelmelerinde Huyey'in rolü büyüktü.

5.3. Benû Kureyzâ ve Kureyş Arasında Oluşan Rehine Krizindeki Rolü

Benû Kureyzâ ve Kureyş arasında imzalanan anlaşma gereğince, Yahudiler Kureyş'e erzak ve silah temin edecek, onlarla birlikte çarpışacaktı. Kureyş de Yahudiler'in yanına eşrâfından 70 kişiyi gönderecekti. Anlaşmayı Kureyzâlılar'ın adına Huyey imzalamıştı.[212]

Yani Benû Kureyzâ, Kureyş'ten rehineleri en başta istemiş, bunun için Huyey'i görevlendirmişti. Bu teminatı almadan Müslümanlar'la olan akitlerini bozup savaşa girmek istemediler. Ama Kureyş asillerini göndermedi. Böyle bir şartı en başta kabul ettiklerini inkar ettiler[213] Bir başka rivâyete göre de Huyey, Ka'b b. Esed'e rehine almadan savaşmamaları gerektiğini tenbihlemesine rağmen, Yahudiler'in rehine istediğini Kureyş'e hiç söylemedi. Nitekim İkrime b. Ebî Cehil Yahudilere gidip, Cumartesi toplu saldırı yapalım dediği zaman, Ka'b ona rehine olmadan savaşmayacaklarını, zaten Cumartesi

---

[207] Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 460
[208] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 189-191
[209] Vâkıdî, a.g.e., II, 465-467
[210] İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 140
[211] Vâkıdî, a.g.e., II, 467
[212] Bakınız s. 46
[213] İbn Kesîr, *El-Bidâye*, IV, 179; Vakıdî, *a.g.e.*, II,486, Beyhakî, *Delâil,* III, 301

yasakları olduğunu söyledi. Bunu duyan İkrime şaşırdı. “Hangi rehineler?” diye sordu. Ka’b: “Bize söz verdiğiniz rehineler.” dedi. İkrime: “Bunu size kim şart koştu?” diye sorunca, “Huyey b. Ahtab” dediler. Ebû Süfyan bunu öğrenince Huyey’e:” Ey Yahudi, biz sana böyle mi dedik?” dedi. Huyey “Tevrat’a and olsun ki sen böyle demedin.” Ebû Süfyan bunun Huyey’in bir oyunu olduğunu söyleyince Huyey Tevrat üzerine yeminler etti.[214]

Görüldüğü gibi Huyey, Kureyzâoğulları Hz. Muhammed’le aralarındaki anlaşmayı bozsunlar diye, hem kendilerini garantide hissetsinler diye hem de Kureyş’e güvensinler diye böyle bir kurnazlık düşünmüş ama hesaplayamadığı bir rehine krizi yaratmıştı. Kureyş, Ğatafan ve Benû Kureyzâlılar arasındaki ittifakın bozulmaması için çok gayret etti. Yahudilerle müşrikler arasında gitti geldi. Ama Nuaym b. Mes’ûd’un da etkisiyle hizipler arası güvenin kaybolmasına engel olamadı. Tarafları yumuşatma ve barıştırma gayretleri sonuç vermedi. Bizce Nuaym da bu rehine sorununu bildiği için, bu noktadan işe başladı.

Nuaym b. Mes’ûd Ğatafanlı’ydı. Kureyzalılar ve Kureyşliler nezdinde itibarlıydı. Müslüman oluduğunu kimseye söylemedi ve Rasûlullah’a geldi. Rasûlullah’tan bunları birbirlerine düşürmek için izin istedi. “İstediğini söyle, sana helaldir.” iznini alınca da Yahudiler’e gitti Onlara uzayan savaş sonunda Kureyş ve Ğatafan’n yorulduğunu, yenilip giderlerse, malları ve çocuklarıyla bu beldede, Müslümanlar’la baş başa kalacaklarını hatırlattı. Kureyş ve Ğatafan’ın onları terk etmemeleri ve kendilerini garantiye almaları için, müşriklerin asillerinden rehineler istemelerini öğütledi. Rehine almadan savaşmamalarını tenbihledi. Benû Kureyzâlılar bu fikri beğendiler ve Nuaym’ın sözlerini kimseye aktarmayacaklarına dair ona söz verdiler.

Nuaym daha sonra Ebû Süfyan’a gelip, Rasûlullah’la aralarındaki anlaşmayı bozdukları için Kureyzâlılar’ın pişman olduklarını bu durumu düzeltmek istediklerini sır olarak söyledi. Benû Nadîr Yahudileri’nin yurtlarına dönmeleri şartıyla, Kureyş ve Ğatafan soylularından aldıkları 70’er kişiyi Müslümanlar’a teslim ederek onlarla barışacaklarını, bundan sonra onların safında çarpışacaklarını bildirdi. Bu yüzden Ebû Süfyan’ı, Yahudiler rehine istedikleri zaman vermemesi konusunda uyardı. Ğatafanlılar’a da Kureyş’e söylediklerinin aynısını söyledi.[215]

Yahudiler Kureyş’e Gazzal b. Samuel’i gönderip rehine istediler, aksi halde savaşmayacaklarını bildirdiler. Kureyş de Nuaym’ın doğru söylediğini düşünüp rehine

---

214 Vakıdî, Meğâzî, II, 485-486
215 İbn Hişam, es-Sîre, II, 143,144; Vâkıdî,a.g.e., II, 480-482

filan vermedi. Böylece güvensizlik baş gösterdi. Kureyş ve Ğatafan, Yahudiler'in tam olarak nasıl bir durumda olduklarını anlamak için İkrime b. Ebi Cehil ve Mes'ud b. Ruhayle'yi gönderdiler. Elçiler Kureyzâlılar'a genel taarruz teklifi götürmüşlerdi. Yahudiler o günün Cumartesi olduğunu ve Cumartesi yasağını delemeyeceklerini söyleyip, teklife yanaşmadılar. Üstelik kendilerine rehine verilmeden savaşmayacaklarını yinelediler. Benû Kureyzâ'dan böyle bir cevap gelince Ebû Süfyan Huyey'e: "Bana kavminden vaat ettiğin yardım nerede? Onlar bizden ayrıldılar ve bize hainlik etmek istiyorlar." dedi. Huyey: "Tevrat'a yemin ederim ki hayır. Fakat bugün Cumartesi'dir ve biz Cumartesi yasağını çiğnemeyiz. Cumartesi (Sebt) yasağına uymazsak Muhammed'e nasıl galip geliriz? Pazar günü yanan ateş misali Muhammed ve ashâbının üzerine yürürler." deyip Kureyzâlılar'a geldi. Onlara: "Anam babam size feda olsun. Kureyş sizi ve beni ihanetle suçluyor. Düşmanınızdan başınıza bir şey geldiğinde o gün Cumartesi bile olsa yasak yoktur." dedi. Ka'b b. Esed Huyey'e kızdı ve "Muhammed bizi tek kişi bırakana dek öldürse bile Cumartesi'mizi ihlal etmeyiz." dedi. Huyey, Ebû Süfyan'ın yanına döndü. Ebû Süfyan:

-Ben sana kavminin ihanet etmek istediğini söylememiş miydim?

-Hayır, vallahi hile yapmak istemiyorlar. Fakat sadece Pazar günü savaşmak istiyorlar.

-Sebt nedir?

-Onda savaşmadığımız günlerden bir gündür. Bazılarımız Cumartesi günü balık yakalayıp yediler de Allah onları maymunlara ve domuzlara çevirdi.

-Ben maymun ve domuzların kardeşlerinden yardım istemeyi düşünmem.

Ebû Süfyan Huyey'e, Yahudiler'in elçilere rehine verilmeden savaşmayız dediklerini hatırlattı ve:

-Lât'a andolsun ki bu bir ihanettir ve ben sanıyorum ki sen de bu ihanetin içine dahilsin.

-Tûr-i Sînâ'da Mûsâ'ya inen Tevrat üzerine yemin ederim ki ben ihanet etmedim. Onların yanından ayrılıp sana geldiğimde onlar Muhammed'e en çok düşman olan ve onunla savaşmaya en istekli olanlardı. Sadece Pazar gününe kadar burada olmayacaklar ve sizinle birlikte savaşmayacaklar.

-Hayır. Vallahi hıyanetinizi beklerken insanları burada bir saat bile durdurmam.

Bu çıkışı yüzünden Huyey, Ebû Süfyan'dan kendi hayatı için korktu. Hendek önünden ayrılan müşrik ordusuyla Ravha'ya kadar gitti. Sonra söz verdiği gibi Kureyzâ kalesine döndü.[216]

Bu süreçte Rasûlullah da Nuaym vasıtasıyla Kureyş ve Ğatafanlılar'a, Yahudiler onunla tekrar anlaşmış gibi haberler yollayarak, dağılmalarını hızlandırdı.[217]

Savaşın uzaması, soğuk, açlık, baskın korkusu dayanılmaz bir hal almıştı. Rasûlullah müşriklerin bozguna uğraması için dua etti. Allah (C.C.) onun duasını kabul edip, üzerlerine şiddetli bir rüzgar gönderdi. Rüzgar'ın şiddetiyle müşriklerin çadırları söküldü, kocaman yemek kazanları devrildi. Yüzlerine topraklar, kumlar, kayalar saçıldı. Etraflarından tekbir sesleri ve askerlerin çıkardığı sesleri işittiler.[218] Hz. Peygamber Huzeyfe b. Yeman'ı haber getirmesi için, Kureyş ordusunun içine gönderdi. Huzeyfe Ebû Süfyan başta olmak üzere kaçıp gittikleri müjdesini getirdi.[219] Buna rağmen münafıklar bu koca ordunun bozguna uğradığına inanmıyor, etrafı da korkutuyorlardı. Zaten savaştan kaçmak için ellerinden geleni yapmışlar, kaçamayanlar isteksiz ve gayretsizce savaşmışlardı. Savaş boyunca moral bozmuşlardı. Onların yüzünden mü'minler bir de iman mücadelesi vermişti.

Savaşın kazanılmasıyla Medine önemli bir zorluğu daha atlatmıştı. Artık sıra içlerinde Huyey'in de olduğu hainlerin cezalandırılmasına gelmişti.

6. Benû Kureyzâ Gazvesi Sonunda Öldürülmesi

Rasûlullah Hendek Savaşı sonrasında silahını bırakınca, Cebrâil(A.S.) Benû Kureyzâlılar'ın üzerine yürünmesi emrini getirdi. Hz. Peygamber de ikindi namazını Kureyzâoğulları diyarında kılacaklarını ashâbına duyurdu. Böylece Benû Kureyzâ kalesi kuşatıldı.[220]

Huyey b. Ahtab Kureyş ve Ğatafan yurtlarına döndüklerinde, Ka'b b. Esed'le yaptığı anlaşma gereği Kureyzâ kalesine girmişti.[221]

Kaleleri kuşatıldığı zaman, Yahudiler burçlara çıkıp Rasûlullah'a küfrettiler.[222] Muhasara çok şiddetli bir şekilde, bazen sabahtan akşama dek karşılıklı taş ve ok atışlarıyla, 15 veya 25 gün sürdü. [223]

---

[216] Vâkıdî, *Meğâzî,* II, 482-485
[217] Vâkıdî, a.g.e., II, 486,487
[218] İmam Kastalânî, *Mevâhib-i Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye,* terc. Şâir Bâkî, İstanbul, 1983, I, 194; Ahzab, 9
[219] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 69; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih Tercümesi,* II, 172
[220] İbn Hişam, *es-Sîre*, II, 146
[221] İbn Hişam, a.g.e., II, 147

Savaş esnasında Ka'b b. Esed kavmine 3 seçenek sunup, içlerinden birisini seçmelerini tavsiye etti. Birinci teklif Rasûlullah'a iman edip, ona tâbî olmaları idi. Zaten Hz. Muhammed'in Tevrat'ta tasdîk edildiğini de vurguladı. Yahudiler bunu kabul etmediler. Ka'b'ın ikinci teklifi, kadınlarını ve çocuklarını öldürdükten sonra, kalelerinden çıkıp, Müslümanlar'ın üzerine topluca taarruz etmeleriydi. Bu sayede, yenilmeleri durumunda gözleri arkada kalmayacak, yenerlerse tekrar evlenip evlat ve mal sahibi olabileceklerdi. Kureyzâlılar bunu da kabul etmediler. Mâsum kadın ve çocuklarını öldürdükten sonra yaşama sebeplerinin kalmayacağını söylediler. Ka'b'ın son teklifi o gece, yani Cumartesi gecesi saldırı yapılması idi. Nitekim Müslümanlar, onların Cumartesi yasağını ihlâl edeceğini tahmin edemezlerdi. Bu teklif de kabul görmedi. Yahudiler Allah'ın, onları hayvanlara dönüştürmesinden korktuklarını ifade ettiler. Ka'b b. Esed kavmine kızdı.[224]

Ka'b konuşması esnasında "Bizim başımıza ve onun kavminin başına gelen tüm belalar ve uğursuzluklar, şu oturanın yüzündendir." diyerek Huyey'i suçladı.[225] Huyey de Ka'b b. Esed kadın ve çocukları öldürmeyi teklif edince "Bu zavallıların ne suçu var?" diye gülmüştü. Cumartesi yasağınını çiğnemeyi önerince de: "Ben bunu sana Kureyş ve Ğatafan buradayken teklif etmiştim de, sen yasağı ihlal etmekten kaçınmıştın. Eğer bana sen itaat etseydin, Yahudiler de itaat ederdi." dedi.

Yahudiler savaşmaktan sıkılıp, korkuları artınca, Nebbaş b. Kays'ı Rasûlullah ile uzlaşması için gönderdiler. Benû Nadîr gibi taşıyabilecekleri kadar mal alıp, gitmeyi istediler. Rasûlullah kayıtsız şartsız teslim olmalarını ve verilecek hükme razı olmalarını bildirdi. [226]

Yahudiler'den Üseyd ve Sa'lebe b. Sei'yye de kavimlerine, Rasûlullah'a iman etmelerini teklif ettiler: "Ey Yahudi topluluğu! Vallahi siz de bilirsiniz ki o Allah'ın rasûlüdür. Onun sıfatlarını da biliyoruz. O sıfatları bize âlimlerimiz ve Benû Nadîr âlimleri haber vermişti. O âlimlerden ilki de Huyey b. Ahtab'dır. Ve katımızda en doğru sözlü olan Cübeyr b. el-Heyyiban'dır." Bu iki kardeş o gece kaleden inip Müslüman oldular. [227]

Benû Kureyzâ Rasûlullah'a haber gönderip, müttefikleri Lübâbe b. Abdi'l-münzir'i göndermesini ve onunla istişare etmeyi talep ettiler. Ebû Lübâbe hata edip, onlara

---

[222] Vâkıdî, Meğâzî, II, 499
[223] İbn Hişam, es-Sîre, II, 147; Vâkıdî, a.g.e., II, 496
[224] İbn Hişam, a.g.e., II, 147,148
[225] Vâkıdî, *a.g.e.*, II, 502
[226] Vâkıdî, a.g.e, II, 501
[227] Vâkıdî, a.g.e., II, 503

öldürüleceklerini imâ etti. [228] Ka'b ona bu diyardan gitseler, hayatlarının kurtulup kurtulamayacağını sordu. O da Huyey'i göstererek: "Bu sizin yanınızda oldukça felâketler yakanızı bırakmaz." dedi. Ka'b: "O bana getireceği belayı getirdi, sonra da geri çeviremedi." diyerek Huyey'i suçladı. Huyey: "Hatayı ben yaptım, seni üzdüm. Bu yüzden, (seni yanılttığım için) senin başına gelen benim başıma da gelecek." dedi ve hatasını kabullendi. Ka'b: "Sen ve ben öldürüldükten ve soyumuz esir edildikten sonra neye yarar…" deyince de Huyey çaresizce: "Ayıplanmak ve belâ bizim kaderimizdir." dedi. [229]

Yahudiler, Şe's b. Kays'ı elçi olarak gönderip, sürgüne razı olduklarını tekrar bildirdiler. Teklifleri yine kabul edilmedi.[230] Çaresiz kaldılar. Yaptıklarından çok pişman olmuşlardı. Elleri yanlarına düştü. Kadınlar ve çocuklar ağlaştılar.[231]

Benû Kaynuka Savaşı sonunda, onların hükmü, müttefikleri Abdullah b. Übey'e bırakılmıştı. Kureyzâlılar da, Evs'li müttefikleri Sa'd b. Muaz'ın Rasûlullah tarafından hakem tayin edilmesine râzı oldular. Onun vereceği hükmü kabul edeceklerdi. Hendek'te yaralanmış olan Sa'd getirtildi. Evsliler liderleri Sa'd'ın, eski dostları olan Yahudiler'e müsâmahalı bir hüküm vermesini umuyorlardı. Ama Sa'd b. Muaz'ın kararı erkeklerin öldürülmesi, kadın ve çocuklarının esir edilmesi, mallarının taksim edilmesi oldu.[232]

Rasûlullah: "Onlar hakkında yedi kat gökten Allah'ın hükmüyle hükmettin." buyurdu.

Sa'd'ın verdiği hüküm Tevrat'a uygundu. Yahudiler de kalelerinden inip teslim oldular. Tevrat'taki hüküm şöyleydi: "Bir şehre karşı savaşmak için yaklaştığında, onun halkını barışa çağır. Barışı kabul ederlerse ve kapılarını sana açarlarsa orada bulunan tüm halk senin emrinin altına girer ve senin hizmetkârın olur. Eğer seninle barış yapmayıp, savaşa girerlerse, o şehri muhasara et. Tanrın olan Rab, onu senin eline verdiği zaman, onun her erkeğini kılıçtan geçireceksin. Ancak kadınları, çocukları, hayvanları ve şehirde bulunan her şeyi, bütün malı kendin iççin ganimet olarak alacaksın. Tanrın olan Rabb'inin sana verdiği düşmanlarının mallarını yiyeceksin."[233]

[228] İbn Hişam, es-Sire, II, 148
[229] Vâkıdî, Meğâzî, II, 506
[230] İbn Hişam, a.g.e.,II, 149
[231] Vâkıdî, a.g.e., II, 503
[232] Vâkıdî, a.g.e., II, 510-512
[233] (Tevrat, Tesniye, Bab:20/10-15) Havva, Said, el-Esas, II, 405,406

Aslında Sa'd'ın kararı Kuran'da geçen şu âyete de uygundu[234]: *"Eğer bir topluluğun anlaşmaya hıyanet etmesinden korkarsan, sen de onlara karşı anlaşmayı bozarak aynı şekilde davran. Doğrusu Allah hainleri sevmez. Ancak, onları yakalamanızdan önce tevbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah, bağışlar ve merhamet eder."* [235]

Teslim olan Yahudiler, Medine'de Hâris'in kızının evine hapsedildiler. Rasûlullah, Medine çarşısında bazı hendekler kazdırdı. Yahudiler'i bölük bölük çıkartıp, boyunlarını bu hendeklerde vurdurdu. Sayıları 600-700 veya 800-900 kadardı.[236] İbn Kesîr 400 kişi oldukları görüşündedir.[237]

Kureyzâlılar tek tek ölüme götürülürken, Yahudiler Ka'b b. Esed'i anlaşmayı bozduğu için suçluyorlardı. O da kavmine, tekliflerinden hiç birini kabul etmedikleri için yükleniyordu.[238]

Cezalandırma sırası Huyey b. Ahtab'a gelmişti. Öldürülmek üzere getirildi. Üzerinde bordo renkli, işlemeli bir cübbe vardı. Müslümanlar ondan bu kıymetli elbiseyi almasın diye her yerini yırtmıştı. Elleri bir iple boynuna bağlanmıştı. Rasûlullah ona:

-Ey Allah düşmanı. Allah bana seni ele geçirmeyi mümkün kılmaz mıymış?

Huyey:

-Evet vallahi kıldı. Fakat sana düşman olduğum için kendimi kınamıyorum. Şerefli, üstün olmayı arzu ettim ama Allah beni senin eline düşürdü. Ben gidebileceğim tüm beldelere gidip, onları ayaklandırdım. Allah'ın yardımı kestiği ve zelil ettiği kişiye yardım olunmaz.

Sonra oradakilere döndü:

- Ey insanlar! Allah'ın emrinde zarar yoktur. İsrâiloğulları'nın yazgısıdır. Kaderdir… Ölümdür…[239]

Hz. Peygamber : "Kefil yani Allah (C.C.) sözünde durdu." buyurdular. Çünkü Huyey Nadîroğulları Savaşından sonra, Rasûlullah'a karşı tekrar savaşmayacağına dair Allah'ı kefil göstermişti.

Rasûlullah sonra da onun ve oğlunun boyunlarının vurulmasını emretti.[240] Huyey diz çöktü ve boynu vuruldu.

Onun son hali için Cebel b. Cevval es-Sağlebî şiirinde şöyle dedi:

---

[234] Özkuyumcu, Nadir, *"Asr-ı Saadet'te Yahudiler'le İlişkiler",* Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam, Editör: Vecdi Akyüz, İstanbul,1994, II, 472
[235] Mâide 5: 33,34
[236] İbn Hişam,*es-Sîre*,II, 149-150,
[237] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 216
[238] Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 513
[239] Vâkıdî, *a.g.e.,* II, 513-514; İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 150,151
[240] Belâzûrî, *Fütûhu'l-Büldân*, 30

İbni Ahtab kendini ayıplamadı.
Ama Allah'a yardım etmeyen yardımsız kalır.
Çok özendi ve nefse özrünü bildirdi.
Son anında gurur ve izzet için çırpındı.[241]

Ölene dek davasından vazgeçmemiş olan Huyey, ölüm anında tüm olan bitenden kaderi sorumlu tuttu. Zaten o anda kadere boyun eğmesi yada isyan etmesi durumunu değiştirmez, zamanı geri getirmez ve cezasını iptal edemezdi. Fakat hala suçu kendinde bulmaması, inadından ve düşmanlığından taviz vermediğini göstermişti. İtiraf ettiği tek şey de Rasûlullah'ın aleyhine, elinden gelen her şeyi yaptığıydı.

[241] İbn Kesîr, *el-Bidâye,* IV, 216

SONUÇ

Huyey b. Ahtab Medine Yahudileri'nin liderlerindendir. En güçlü kabile olan Benû Nadîr'in de reisidir. İslâm'a düşman olup, elinden gelen ne kötülük varsa yapmaya çalışmıştır. Huyey'in hayatı ortadayken, Rasûlullah'ın Yahudiler'e adaletsiz davrandığının söylenmesi doğru değildir. İddia edildiği gibi güçlenen İslâm saldırıya geçmemiş, ama düşmanlarını cezalandıracak fırsatı olunca, cezalandırmıştır. Çünkü bu yeni oluşumun gelişmesi, düşmanları harekete geçirmiştir. Yahudiler'in ve Huyey'in düşman olmak için bir çok sebebi vardır. Bunlar dinî kıskançlık, siyasî, sosyal, ekonomik ve ilmî statülerinin kaybı, kurulu çıkar düzenlerinin değişmesi, bazı Yahudi şairlerin, özellikle de Ka'b b. el-Eşref'in öldürülmesi, Kaynukalılar'ın sürülmesidir. Bir de kendilerinden bile daha güçlü olan Kureyş'in yenilmesi onları çok sinirlendirmiştir. Bu bağlamda Huyey'in adı, Benû Nadîr, Hendek ve Benû Kureyza gibi önemli savaşlarda ve bunların sebeplerinde en önde geçer.

Huyey'i Rasûlullah'ın diğer düşmanlarından ayıran özelliği, müslümanları diğerlerinden daha uzun süre uğraştırmış olmasıdır. Huyey akıllanmadan düşmanlık etmeğe fırsat bulmuş, siyasî gücünü de kullanıp en büyük çaplı zararı vermiştir. Kararı kabilesini bağladığı için, aynı zamanda yeni gelecek nebînin vasıflarını bilen bir alim olarak, Yahudiler'in Müslüman olmalarına engel olmuştur. Yani ölene dek süren mücadelesinde ilmî, siyasî ve diplomatik yeteneklerini zorlamıştır. Onun hayatı Rasûlullah'ın Yahudiler'le ilişkileri konusu işlenirken önemlidir.

Huyey incelenirken, Hz. Peygamber'in hoşgörüsü, barış yanlısı olması, anlaşmalara riayet etmesi, davet ve cihad gayreti bir kez daha ortaya çıkar. Zira bazı oryantalistler'in ifade ettikleri gibi Rasûlullah, Yahudiler'le onu kabul etmeyip küçümsediler diye bahaneler bulup, savaşmamıştır. Çünkü azınlık hakları ile din ve vicdan özgürlüğü Medine toplumunda anayasa ile korunmaktadır. Müsteşriklerin iddialarını geçersiz kılmak için Huyey'in faaliyetlerine göz atmak yeterlidir. Çünkü Yahudiler her zaman ilk saldıran taraf olmuşlardır. Huyey de bu saldırıların çoğunun başını çekmiş ya da kışkırtan olmuştur. Tüm bu özellikleriyle de, o üzerinde durulması gereken bir muhaliftir.

BİBLİYOĞRAFYA

- Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi,* terc. Kurul, İstanbul, 1990
- Algül, Hüseyin, "Kureyzâ", DİA, Ankara, 2002, XXVI, 431,432
- Armstrong, Karen, *Muhammad, A Western Attempt to Understand Islam*, London, 1991
- Atçeken, İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, İstanbul, 1996
- Belâzûrî, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Davud (v.297/892), *Fütûhu'l-Büldân*, terc. Mustafa Fayda, Ankara, 2002
- ________, *Kitâbu'l-Cümel min Ensâbi'l-Eşrâf,* Beyrut, 1996
- Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn (v.458/1065), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sâhibi'ş-Şerîa*, tahk. Abdülmu'tî Kal'acî, Beyrut,1985
- Bostancı, Ahmet, *Kamu Hukuku Açısından Hz. Peygamber'in Gayri Müslimlerle İlişkileri*, İstanbul, 2001
- Buharî, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail (v.256/870), *Sahih-i Buharî ve Tercemesi*, terc. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, 1989
- Carl Brockellmann, *History of The Islamic Peoples*, London, 1952
- Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen (v.990/1582), *Târihu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs*, Beyrut, 1990
- Dozy, Reinhart Pieter Anne, *İslam Tarihi*, Osmanlıca'ya terc. Abdullah Cevdet, Türkçe'ye terc. Vedat Atilla, İstanbul, 2006
- Ebu Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (v.275/888), *Süneni Ebi Davud Terceme ve Şerhi* terc. Necati Yeniel-Hüseyin Kayapınar, İstanbul,1991
- Güner, Osman, *Rasulullah'ın Ehl-i Kitap'la Münasebetleri*, Ankara, 1997
- Havva, Said, *el-Esas fi's-Sünne Sîratü'n-Nebeviyye*, terc. A. Ali Ural, Orhan Aktepe, M. Ahmed Varol, H. Ahmet Özdemir, Recep Çetintaş, İstanbul, 1991
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk. b. Yesâr (v.151/768), *Sîratü İbn İshâk*, tahk. Muhammed Hamidullah, Konya, 1981
- İbn Abdilberr, el-Hafız Yusuf en-Nemrî (v. 463/1071), ed-*Dürer fî İhtisâri'l-Meğâzî ve's-Siyer*, tahk. Şevkî Dayf, Kahire, 1991
- İbn Dahlân, Ahmed Zeynî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve'l-Asâru'l-Muhammediyye*, b.y.y., 1310

- İbn Habîb, Ebu Ca'fer Muhammed (v.245/859), *Kitâbü'l-Muhabber,* Beyrut, tsz.
- İbn Hacer, Ahmed b.Ali b. Muhammed b. Muhammed b.el-Askalânî (v.852/1448), *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahihi Buhâri*, Mısır, H.1301
- el-Halebî, Ali b. Burhânuddîn, İnsânu'l-Uyûn fî Sirati'l-Emîni'l-Me'mûn, Beyrut, tsz
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Himyerî (v.213/828), *es-Siratü'n-Nebeviyye,* tahk. Ömer Abdü's-selâm Tedmürî, Beyrut, 2005
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsüddin Ebû Abdillah Muhammed b. ebî Bekr (v.751/1350), *Zâdu'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*, terc. Şükrü Özen, H. Ahmet Özdemir, Mustafa Erkekli, İstanbul, 1989
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ Hâfız ed-Dimeşkî (v. 774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye, Büyük İslam Tarihi,* terc. Mehmet Keskin, İstanbul, 1994
- ________, *Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri,* terc. Bekir Karlığa-Bedreddin Çetiner, İstanbul, 1989
- İbn Sa'd, Ebu Abdillah Muhammed (v.240/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ,* Beyrut,1968
- İbn Seyyidi'n-Nâs, Fethu'd-Dîn Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed el-Endelûsî (v.734/1334), *Uyûnü'l-Eser fi Funûni'l-Meğâzî ve'ş-Şemâil ve's-Siyer,* Beyrut, tsz.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddin Ebu'l-Hasen (v.630/1232), *El-Kâmil fi't-Târih Tercümesi,* İslam Tarihi, terc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, 1985
- İmam Kastalânî, *Mevâhib-i Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye,* terc. Şâir Bâkî, İstanbul, 1983
- Johnstone, P. De Lacy, *Muhammad and His Power,* Delhi, 1981
- Kister, M. J., "*The Massacre of Benû Kureyzâ*", Jerusalem Studies in Arabic and Islam, 1986, Jerusalem, VIII, 61- 96
- Köksal, Mustafa Asım, *İslam Tarihi*, *Hz. Muhammed ve İslamiyet*, İstanbul, 1989
- Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed (v.671/1273), *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an*, terc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, 1997
- Lecker, Michael, *"Did Muhammad Conclude Threaties Qurayza and Qaynuqa"* , Israel Oriental Studies, Eisenbrauns, 1997, XVII, 29-36
- Lewis, Bernard, *The Arabs in History, New York*, 1993
- Mevdûdî, Ebu'l-A'la, *Tefhîmü'l-Kur'an*, Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri, terc. M.H. Kayani,Y. Karaca, N.Şişman, İ. Bosnalı, A. Ünal, H. Aktaş, İstanbul,1991

- Mubârekfûrî, Safiyyü'r-Rahman*,* *Peygamberimiz'in Hayatı ve Daveti*, terc. İbrahim Kutlay, İstanbul, 2006
- Muhammed Hamidullah, *"Hayber"*, DİA, İstanbul, 1998, XVII, 20-22
- ________, *İslam'ın Hukuk İlmine Yardımları,* derleyen: Salih Tuğ, İstanbul, 1962
- ________, *Hz. Peygamber'in Savaşları,* terc. Nazire E. Yurter, İstanbul, tsz.
- ________, *İslam Peygamberi*, terc. Salih Tuğ, İstanbul,2002
- ________,*"Hz. Peygamber(A.S.)in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi",* terc. İsmail Yakıt, Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, 6. sayı, Erzurum, 1986
- Muhammed b. Muhammed Ebu Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye Fi Dav'i'l-Kur'an ve's-Sünne,* Dımeşk, 1988
- Muir, William, *The Life of Mohammad From Original Sources,* Edinburgh, 1923
- Özkuyumcu, Nadir, *"Asr-ı Saadet'te Yahudiler'le İlişkiler"*, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam, Editör: Vecdi Akyüz, İstanbul,1994, II, 410-495
- Qureshi, Zafar Ali, *Prophet Muhammad and His Western Critics,* Lahore, tsz.,
- Rodinson, Maxime, *Mohammed,* terc. Ann Carter, b.y.y., 1971
- Rogerson, Barnaby, *The Prophet Muhammad*, London, 2003
- Rubin, Uri, *The Assasination of Ka'b b. Al-Ashraf,* Oriens, XXXll, 1990
- Savaş, Rıza, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, İstanbul, 1991
- Semhûdî, Nureddin Ali b. Ahmed (v.911/1505), *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dari'l-Mustafâ*, Beyrut, 1984
- Stillman, Norman A., *The Jews of Arab Lands*, Philadelphia, 1979
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr (v.310/922), *Taberî Tefsiri*, terc. Hasan Karakaya, Kerin Aytekin, İstanbul,1998
- ________, *Târihu'l –Umem ve'l-Mulûk*, Kahire, 1939
- Umerî, Ekrem Ziya, *Medine Toplumu*, terc. Nureddin Yıldız, İstanbul, 1988
- Vacca,V., "*Nadir",* The Encyclopaedia of Islam, Leiden, 1978,VII, 852,853
- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd (v.207/822), *Kitâbü'l-Meğâzî,* tahk. Marsden Jones, Beyrut, 1974
- Watt, W. Montgomery, *Muhammad at Medina*, Karachi, 1981
- ________, "*Kurayza",* The Encyclopaedia of Islam, Leiden, 1978,V, 436,437
- ________, *Hz. Muhammed*, terc. Hayrullah Örs, İstanbul, 1993
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, 1995

- Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (v.748/1374), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* tahk. Şuayb elArnavûd, 1985, Beyrut
- ________, *Târihu'l-İslam ve Vefeyâtü'l Meşâhiru ve'l-A'lâm, el-Meğâzî,* Beyrut, 1998
- ez-Ziriklî, Hayreddin, *el-A'lâm*, b.y.y., 1969
- Zuhaylî, Vehbe, *Tefsirü'l-Münir*, terc. Hamdi Arslan…, İstanbul, 2005